

MENS en Wereld

Deze winter: aktie!

Velen van u herinneren het zich nog wel. Weve uit Hengelo biedt het H.B. een 900 nieuwe leden aan, als jubileumgeschenk bij het vijftigjarig bestaan. Geen papieren leden, geen dode zielen die administratief leven maar in feite niet bestaan, maar levende mensen die door een keuze, door een besluit het Verbond zijn komen versterken. Het was een vreugdevol moment en een waardevol geschenk, waardevol voor het geschenk en voor het Verbond, dat leeft van en voor de leden. Het geven was zalig, want niemand werd er armer door, het ontvangen was zalig want allen werden er rijker door. Wij zijn nu vijf jaar verder en weer zal er een ledengeschenk worden aangeboden, weer in Amsterdam waar het Verbond werd opgericht op die gedenkwaardige dag in Februari van het jaar 1946. Hoe groot zal dat geschenk worden? Wij durven hopen en verwachten dat het groot zal zijn. Maar daarvoor is de tienvoudige inspanning van allen een noodzakelijke voorwaarde. Gaat aan het werk, bezoek belangstellenden, overtuig hen van de waarde van het Verbond, vertel hun wat het Verbond tot stand heeft gebracht.

Denk eraan dat dit werk in de komende tien weken gedaan moet worden en dat het een offer eist, offer aan tijd, aan inspanning. Te weinig mensen hebben te lang, te veel werk moeten verrichten, meer mensen moeten ingeschakeld worden bij de verschillende activiteiten. Hoe dikwijls horen wij: „Ik wil wat doen, wat kan ik doen.” Nu kunt gij allen iets doen, gij kunt er op uit gaan om met nieuwe leden thuis te komen. Niet afwachten, niet eens kijken wat de anderen gedaan hebben, niet alleen vreugdevol applaudisseren bij de gelukwensen die woorden zijn, maar leden winnen en geld vragen. Niet zo edel deze werkzaamheden denkt gij? Neen, misschien niet, maar de onmisbare voorwaarde om de meest grootse en edele idealen van het humanisme, het bouwen aan een waarlijk menselijke samenleving, ondogmatisch en redelijk, te verwezenlijken. Wij zijn benieuwd hoe groot het geschenk in leden zal zijn in 1957. Leg gauw deze krant uit handen, lees dit zelfs niet verder en begin. En daarom behoeft deze cursieve rubriek ditmaal geen grol te hebben; de lezers zijn al op pad!

Dit is een bijzonder nummer van „Mens en Wereld”. Het luidt in de grote aktie tot uitbreiding van het ledental van het Humanistisch Verbond, die alle gemeenschappen deze winter zullen voeren, en de financiële inzameling, welke eveneens wordt gehouden. En dit alles, omdat het Humanistisch Veroord op 17 februari 1956 tien jaar bestaat.

„Op 17 februari j.l. was er uit het hele land grote belangstelling voor de stichtingsvergadering van het Humanistisch Verbond te Amsterdam”. Met deze nuchtere zin begint het ook verder sobere verslag van de bijeenkomst, waarin het H.V. werd opgericht. Hebben zij, die er aanwezig waren, beseft van welke grote betekenis hun besluit was? Het staat soms goed om te zeggen: „De kiem was klein, en niemand vermoedde, dat er zo'n sterke boom uit zou groeien” maar dit gaat, menen wij, in dit geval niet op. Uit het eerste nummer van het „Mededelingenblad”, dat kort na de oprichtingsvergadering verscheen – en waaruit later „Mens en Wereld” groeide – blijkt zonneklaar, dat het handjevol humanisten, op 17 februari 1946 in Amsterdam bijeen, duidelijk voor ogen stond wat hen bezielde en ook, dat zij hun taak ten opzichte van het onkerkelijke volksdeel toen al tot in finesse beseften. „Voor een humanistisch verbond is in deze tijd een grote taak weggelegd; groot in omvang en groot van betekenis” begint een redactionele beschouwing, waarin die betekenis in grote lijnen wordt geschetst.

Ook hebben de oprichters geweten, dat hun taak zwaar zou zijn. Zij hebben gevoeld, dat zij met heftige tegenstand te kampen zouden krijgen, zij hebben er zich rekenschap van gegeven, dat zij een hardnekkige strijd zouden moeten voeren om erkenning van hun plaats in het Nederlandse volksleven. En ook hebben zij zich geen illusies gemaakt over de wijze waarop zij van bepaalde zijden bestreden

zouden worden. Doch ondanks dit weten hebben zij niet geaarzeld de grote stap te doen: het Humanistisch Verbond werd een werkelijkheid, waarmee men nu in vrijwel alle kringen ernstig rekening houdt.

Opmerkelijk is het, dat het niet de macht van het grote getal was, dat deze erkenning heeft afgedwongen. Meermalen hebben felle tegenstanders van het Humanistisch Verbond gesmaald op het vrij geringe aantal leden – thans ruim 10.000. En toch is het humanisme, dank zij het H.V., nu een kracht in ons volk, die tienduizenden, misschien wel honderdduizenden onkerkelijken vervult met nieuwe moed. Het is dit door zijn omvangrijke arbeid op vele gebieden, het is dit vooral door het enthousiasme waarmee zijn leden in alle levenskringen getuigen van hun diepe geloof in de geestelijke krachten van de mens.

De komende maanden zullen nog voldoende gelegenheid bieden om de betekenis van ons Verbond te schetsen. Vier maanden wachten ons nog, en dan zullen wij in Amsterdam – waar het H.V. werd gesticht – tezamen zijn om het tweede lustrum van ons Verbond te vieren. Maar die vier maanden zullen er geen zijn van alleen-maar-voorbereiding op het feest, het zullen vier maanden zijn waarin wij willen trachten het ledental van het Humanistisch Verbond uit te breiden, waarin wij ook grote bedragen bijeen willen brengen om het, zeker de eerstkomende jaren, uit de altijd-dreigende financiële moeilijkheden te helpen.

Het is niet onze taak aan te sporen tot het voeren van beide akties: daartoe heeft zich een jubileum-komitee gevormd welke leden op volgende bladzijden, en in volgende nummers van „Mens en Wereld”, hun plannen zullen ontvouwen. Aan hen het woord op pagina 3 en verder.

J. v. S.

KRITISCH ALLERLEI

Interessant is de beschouwing, die J. M. den Uyl in „Socialisme en democratie” (Juli) wijdde aan de vermeende achterstelling van katholieken in de nederlandse samenleving. De schrijver komt o.m. tot deze konklusies:

„Wie de structuur van de r.k.-bevolkingsgroep in het geheel van het nederlandse volksleven zorgvuldig beschouwt, kan tot geen andere konklusie komen dan dat op grond van de beschikbare gegevens van achterstelling niet kan worden gesproken. Natuurlijk zal er incidenteel wel eens achterstelling plaatsvinden, zoals er incidenteel bevoorrechting zal optreden. Door incidenten moet men zich echter niet van de wijs laten brengen. Ten aanzien van elk van de aspekten, die we als bepalend voor de huidige positie van de r.k. nader hebben beschouwd is een ontwikkeling gaande, die ertoe zal leiden, dat het aandeel van de r.k. in de leidende beroepsgroepen zal toenemen. Dit proces kan alleen worden geremd door een integralistische isolementspolitiek van r.k. zijde, die onvermijdelijk de vrees voor machtsmisbruik in de nieuwe verworven posities moet oproepen. Het proces zal worden versneld naarmate de katholieken op politiek en maatschappelijk terrein een grotere openheid weten te tonen, die het de niet-katoliek gemakkelijk maakt in de katolieke burgemeester, rechter of hoofdamtenaar bovenal de democratische ambtsdrager te zien en niet de vertegenwoordiger en verdediger van een geducht machtsstreven.”

Voor de vrouwen is Afghanistan een gevangenis, schreef drs. A. van Ameringen in „Het Parool.”

Koning Amanoellah, die in de twintiger jaren hervormingen poogde in te voeren in dit primitieve land moest het onderspit delven. „De macht van de zeer orthodoxe sunnitische Islam, die in Afghanistan wordt beleden en die nog nimmer beroerd was geweest door andere zeden en andere voorbeelden, bleek door de koning te zijn onderschat. Speciaal de verheffing van de vrouw, die Amanoellah op voorbeeld van Atatürk wilde forceren, kon in een land waar men praktisch nog nooit ongesluierde vrouwen had gezien, geen genade vinden. De Mohammedaanse wetsgeleerden, de moellah's, hadden gemakkelijk spel in het opruimen van de massa's tegen deze goddeloze koning.” En hoe is de toestand nu? „Voor de „echte” Afghaanse vrouw blijft dit land een grote gevangenis. Men denke niet, dat haar lot gemakkelijker gemaakt wordt door onwetendheid. Ongetwijfeld is dit bij een groot deel der vrouwen het geval. „Is het niet voorgekomen, dat Afghaanse vrouwen hun on-

gesluierde Europese zusters in het gezicht hebben gestagen in heilige verontwaardiging over zo veel wulpsheid?” Aldus drs. Van Ameringen. Men kan thans in bepaalde kringen nogal eens klaagzangen beluisteren over de „seksualisatie” als kenmerk van het moderne leven. Maar wij hopen, dat de sekularisatie in Afghanistan spoedig haar invloed zal doen gelden. Wij hopen dit voor de Afghaanse vrouwen en de mannen.

Ook in Perzië (of zoals het tegenwoordig heet: Iran) houdt men er nog zonderlinge opvattingen op na over godsdienstvrijheid. De Shah is door de moellah's, de mohammedaanse priesters, onder druk gezet om maatregelen te nemen tegen de bahai-sekte, een soort mohammedaanse protestanten. Deze sekte is nauwelijks een eeuw oud en gesticht door Sajjid, een jonge Pers, die in 1850 werd geëxecuteerd. Volgens het bahaigeloof voeren geweld en oorlog niet naar het heil van de mensheid. Een geestelijke wedergeboorte kan slechts plaatsvinden in de geest van de individuele mens. De religie der waarheid is niet definitief vastgesteld, doch relatief en ook de goddelijke openbaring is niet vast omschreven, maar aan een ontwikkeling onderhevig. Man en vrouw zijn gelijk. Doel van de religie is liefde en harmonie. Fanatisme wordt afgewezen. Deze sympathieke doelstellingen vonden geen genade in de ogen van de moellah's en andere geestdrijvers. De regering en de Shah hebben getracht deze fanatici te kalmeren, doch met weinig succes. In sommige provincies zijn ernstige relletjes uitgebroken, waarvan de bahai-sekte het slachtoffer is geworden, terwijl bovendien de grote bahai-tempel thans wordt afgebroken. Een treurig verschijnsel in een land, dat op het ogenblik zijn krachten beter zou kunnen wijden aan verbetering van de sociale toestanden.

In de schriften van Amerikaanse schooljongens komen soms eigenaardige conclusies voor. Een elfjarige jongen schreef: „De Mohammedanen mogen vele vrouwen hebben, doch de christenen slechts één. Dit noemt men monotonie...”

In een artikel in het weekblad „De Hervormde Kerk”, geschreven naar aanleiding van de parlementaire debatten over de nieuwe Begrafniswet, behandelt prof. dr G. Sevenster de vraag: Crematie of Begrafnis, van het geloofsstandpunt bezien: „Lezen wij de bijbel”, zegt hij, „dan is het duidelijk dat hier vrijwel enkel van begraven sprake is. Zo-

wel in het Oude als het Nieuwe Testament. Verbranding van dode lichamen komt alleen voor in 1 Sam. 31, waar de lijken van Saul en zijn zonen door verbranding bewaard worden voor verdere smaad. Ook in de oud-christelijke tijd heeft men de doden doorgaans begraven en sinds Karel de Grote, die lijkverbranding in zijn rijk verbiedt, komen op het gebruik nauwelijks uitzonderingen voor. Bij dit alles dienen wij echter wel te bedenken, dat wij hier enkel met zeden en gewoonten te doen hebben. Van een uitdrukkelijk gebod of verbod is in de bijbel nergens sprake.”

Concluderend zegt prof. Sevenster, dat hij niet vermag in te zien dat er vanuit het geloof wezenlijke bezwaren zouden zijn tegen crematie. Naar zijn mening behoeven christelijke gelovigen dan ook niet met hand en tand vast te houden aan de zede van het begraven. Hij zou crematie en begravenis op één lijn willen stellen.

„Kulturintegratie” schreef „Vrij Nederland” boven het volgende fraaie verhaal, dat wij in dit weekblad aantreffen: „Het dagblad „De Tijd” heeft kort geleden een bundel gedichten van duitse krijgsgevangenen laten bespreken door de niet katholieke, maar ter zake biezonder deskundige publicist H. Wielek. Nu wordt deze nederlandse krant danig voor dit vergrijp onder handen genomen, en wel door een nog deskundiger instantie: het maandblad voor duitse frontsoldaten „Der Stahlhelm”. „De Tijd” had zich nooit aan deze wandaad schuldig mogen maken, omdat Wielek een beruchte anti-fascist is; het ware beter geweest, schrijft „Der Stahlhelm” in zijn schneidigste houwdegenduits, als de nederlandse krant zulke klusjes liet opknappen door de katolieke Hein Tempelman uit Gouda, een voortreffelijke letterkundige. Enige informatie leert, dat genoemde Tempelman weliswaar nooit een voortreffelijk nederlandse letterkundige, maar wel een voortreffelijke nederlandse nazi is geweest. En tegelijk hebben we nog iets geleerd: hoe men zich in zekere duitse kringen die innig begeerde eenwording van Europa voorstelt.”

De geestelijke aan wie de katholieke jeugd in Neede is toevertrouwd, is een angstig man die steeds op zijn hoede is voor „verkeerde invloeden”. Dit blijkt wel uit het volgende berichtje uit „Het Vrije Volk” (24-8):

„Te Neede hebben zich moeilijkheden voorgedaan, toen het gemeentebestuur de vijfde klas van de openbare Spilbroekschool, die moest worden verbouwd, tijdelijk wilde onderbrengen in het nieuwe gebouw van de r.k.-school, waar ruimte over is. Een r.k. geestelijke bleek daartegen principiële bezwaren te hebben. Wel kon hij zich verenigen met tijdelijk onderdak van de tweede klas der openbare school, mits er een aparte speelplaats en afwijkende uren van begin en einde van de schooltijd vastgesteld zouden worden. De geestelijke zei: „een verkeerde invloed voor de r.k. leerlingen” te vrezan van de kinderen van de openbare school.”

Wij vragen ons af: Zouden deze vijfde-klassers van de openbare school zich misschien bezighouden met bestrijding van het mandement, geboorteperking of acties tegen de K.V.P. en de bijzondere school?

Op het internationale congres van kriminologen, dat in het gebouw der Verenigde Naties te Genève is gehouden, heeft prof. Negley K. Teeters uit Philadelphia, verklaard, dat alle gevangenen moeten worden afgeschaft, lazen wij in „De Nieuwe Rotterdamse Courant”. Hij voegde hieraan toe, dat er ook een onverbidelijke neiging in die richting bestaat. Teeters zei verder, dat de gevangenen er absoluut niet in zijn geslaagd de misdaad te keren. „Men kan nu eenmaal niet straffen en heropvoeden in één en dezelfde atmosfeer”, zei Teeters.

Hij toonde zich voorstander van het bouwen van open instellingen in plaats van zwaar bewaakte en getraliede gevangenen. De delinkwenten zouden belangrijk werk kunnen doen, b.v. grote wegen aanleggen. De sociale werkers zouden meer gelegenheid krijgen zich op de gevangene als individu te concentreren.

UIT ITALIË

Goud zijn en groen de welige heuvelen, en blauw de grote ledige Apennijnen in de verte.
Wijd, vaag geluk, ga nu te rade bij mijn herte:
Wat is het dat ik tot den dood beminnen zou?

Laat ik mijn zwervende ogen nu gesloten houden tot de stem van mijn zwakker stem weer in mij spreekt: tot de stem van de Noordzee die breekt aan de Hondsbosse Wering, die mijn vaderen bouwden.

A. ROLAND HOLST (geb. 1888)

Uit: Gedichten II
(Van Dishoeck, Bussum, en Stols, 's-Gravenhage)

Het Verbond, dat zijn wij!

En omdat we met die „wij” alle leden bedoelen en niet alleen het hoofdbestuur of bestuurders van gemeenschappen, hebben we een jubileum-komitee opgericht, niet om de viering van het tienjarig bestaan te organiseren, waarover U spoedig nader wordt ingelicht, maar om met elkaar ervoor te zorgen, dat deze herdenking geen aangelegenheid wordt van een aantal funktionarissen en enkele belangstellenden. Want het geschenk, dat er de glans aan moet geven, moet van ons, gewone leden, komen. En U weet al, wat er op het verlanglijstje staat: *m e e r l e d e n e n m e e r g e l d*.

We zijn er trots op, dat in die amper tien jaar ons Verbond een organisatie is geworden, die niet meer uit het geestelijke en sociale leven van Nederland is weg te denken. Met verontwaardiging hebben we kennis genomen van de aanvallen die op het moderne humanisme gedaan werden en worden, en ons verheugd over het afslaan hiervan door de vertegenwoordigers van het H.V., die spraken mede namens ons. Met meer dan nieuwsgierigheid en belangstelling hebben wij de strijd gevolgd die geleverd moest worden, om het humanisme zijn rechtmatig aandeel te geven bij de geestelijke verzorging in de arbeiderskampen, in ziekenhuizen en gevangenissen, omdat we begrepen, dat het hier niet ging om aan een aantal goedwillende mensen de gelegenheid te geven hun liefhebberijen uit te leven, maar dat hier vorm gegeven werd aan datgene, wat in ons beginselprogramma was uitgesproken.

Maar als we eerlijk tegenover ons zelf zijn, zullen we ook moeten toegeven, dat wij, gewone leden, veelal niet meer hebben opgebracht dan die trots, die verontwaardiging en die belangstelling. En hoewel dat in deze wereld,

waarin de meeste mensen met onverschilligheid aan de vraagstukken voorbijgaan, al heel veel is, kunnen we daar deze keer niet mee volstaan. Het zal van ons afhangen, of dit werk, dat tien jaar geleden werd begonnen, in hetzelfde tempo zal kunnen worden voortgezet of door gebrek aan mensen en materiële middelen wordt afgeremd.

Meer mensen! Nu moeten we onze schroom overwinnen en die vriend van ons, waarvan we weten, dat hij welwillend tegenover het humanisme staat, de vraag voorleggen of hij wil volharden in zijn neutrale houding of kleur bekennen. Meer geld! We moeten een som bijeenbrengen, die een symbool is van onze toewijding. Is het dan teveel gevraagd, als ieder lid en iedere belangstellende een tientje geeft als bijdrage aan het cadeau? Voor elk jaar dat het Verbond voor de niet-godsdiensstigen heeft gewerkt één gulden. Voor zo'n bijzondere gebeurtenis is dat toch geen offer! Maar al die tientjes maken met elkaar misschien een ton, honderdduizend gulden voor het praktisch humanisme! Daarmee kunnen allerlei tot nu toe on vervulde wensen verwezenlijkt worden, het werk uitgebreid, de geestelijke verzorging op groter schaal aangepakt, de kadervorming ter hand genomen.

Het Verbond, dat zijn wij! Wij, gewone leden zijn verantwoordelijk voor het slagen van de jubileum-aktie en deze keer melden we ons present.

Namens het jubileum-komitee
THEO POLET

(Het korrespondentie-adres van het jubileum-komitee is: mevrouw A. C. Terpstra-Heinrich, Keizersgracht 767, Amsterdam-Centrum).

GA LEDEN WINNEN

Het tienjarig bestaan van het Humanistisch Verbond zal op grootse wijze gevierd worden. Het zal een feest worden waar we nu al met spanning naar uitzien, en dat we met grote vreugde zullen vieren.

Eén van de geschenken die wij ons Verbond bij dit jubileum willen aanbieden zal zijn een groot aantal nieuwe leden, want de beste methode om het Verbond op een gezonde financiële basis te plaatsen is een grote ledenaanwas.

Zonder te verwachten, dat elk lid een nieuw lid zal winnen, acht ik het toch onaanvaardbaar, dat de leden niet eens de moeite willen nemen om de ongodsdienstigen in hun familie-, vrienden- of werkring op te wekken zich bij het Verbond aan te sluiten. Of althans de adressen van deze mensen door te geven aan de gemeenschaps-secretaris, die de komende winter over vele adressen van min of meer belangstellenden moet beschikken. Bezoeke deze mensen, wijs hen op de verrijkende en vernieuwende werking van het Humanistisch Verbond op hen, die in geestelijke verlatenheid geen besef heb-

ben van de mogelijkheid tot innerlijke ontplooiing.

Vertel hun van het praktische werk in de arbeiderskampen, in de gevangenissen, en onder de militairen, wijs hun op het praktische werk bij de bureaux voor levens- en gezinsmoeilijkheden, waar mensen die soms de wanhoop nabij zijn, geholpen worden zichzelf te helpen. Doe een beroep op hun verantwoordelijkheidsbesef om dit werk te steunen met hun lidmaatschap.

Het mag ons niet onverschillig laten, dat er nog tienduizenden zijn die, als wij maar met hen praten, zich als lid zouden doen inschrijven. Anderen, die wij bezoeken, hebben wel belangstelling, maar worden om verscheidene redenen geen lid. Het belang van ons gesprek met hen is echter van niet te schatten waarde. Het is zeer belangrijk werk ten opzichte van betere bekendheid ten aanzien van beginselen en doel van het Humanistisch Verbond. Het zal er alleen op aankomen vol te houden, ons geestelijk reservoir is groot genoeg.

Laten we er rusteloos op uit trekken,

één of twee avonden per week. Eén winter van grote inspanning, één winter van grote ledenwas, één winter die het Verbond in een klap uit de zorgen helpt. Hoe krachtiger de inspanning, des te groter zal het resultaat zijn; hoe groter het resultaat, des te intenser de feestvreugde.

Laten we er voor zorgen, dat onze gemeenschap procentsgewijs niet bij de andere gemeenschappen achterblijft. Van ons enthousiasme en onze werkkraft zal het kunnen afhangen, of het Humanistisch Verbond iets betekent voor een betrekkelijk kleine groep, of dat het met zijn menselijke boodschap in staat zal zijn vele tienduizenden, en méér, op te wekken bewust levende mensen te worden.

In deze roes van de greep naar het grote getal zal het ons een steun en stimulans zijn te weten, dat onze idee voor de toekomst der mensheid mede bepalend is.

Ga leden winnen, velen horen bij ons.

Doe het!

Nu!

A. VOGEL

Dat tientje moet er komen!

De financiële kant van onze jubileum-aktie. Via de gemeenschappen ontvingen onze leden mededelingen inzake onze jubileumplannen. Hier willen wij nog iets zeggen over onze tientjes-aktie.

Ter aanbeveling ener kollekte aan het eind van een kongres-bijeenkomst zei een onzer hoofdbestuursleden: „Wij hebben geld nodig, wij hebben veel geld nodig, wij hebben altijd en heel veel geld nodig.”

Wij herhalen deze woorden in de hoop er de toen geslaagde suggestie niet al te zeer mee te verzwakken. Alleen, wij zeggen u thans precies hoeveel wij nodig hebben.

Wij vragen aan alle leden op de tiende dag van de tiende maand te besluiten, om bij ons tienjarig jubileum ieder een extra tientje te deponeren op de tafel van ons hoofdbestuur en wel precies daar, waar onze penningmeester zijn plaats kiest.

Goed uitgerekend wachten er nog vijf maanden. Derhalve: te voldoen in vijf gelijke termijnen. Dat wordt per maand, per week

en per dag zo en zoveel. Kunt u zelf berekenen, niet waar?

„Gaaf niet gemakkelijk, dat bijeen te krijgen”, zegt u? Misschien zegt u: „wordt moeilijk.” Maar zegt u volstrekt niet, dat het niet gaat. Dan mislukt het bij voorbaat.

Hoe het wel gelukt? Heel eenvoudig. Ieder lid neemt op zich, dat tientje extra te zullen afdragen aan zijn penningmeester. Volgt de vraag, hoe het te bemachtigen.

Op de manier, gelijk een humanist betaamt. U klopt aan bij goede vrienden. Een humanist heeft vele goede vrienden. En hij kent ze. Ze hebben hem meermalen verzekerd „toch eigenlijk ook humanist te zijn.”

Een verzekering om aan te herinneren, nu! Immers wij zijn er van overtuigd, van dat „toch-eigenlijk-ook-humanist-zijn”. Deze vrienden kunnen nu door middel van hun bijdrage tonen vrienden te zijn. En zegt u vooral: laat de geldelijke steun voor deze keer – eens in de tien jaar – groot, heel groot zijn.

Vraagt een flinke bijdrage.

Waarvoor die bijdrage bestemd

is? Wel, men weet toch – en anders er stevig aan herinneren – van ons werk in de arbeiderskampen? Van onze raadslieden, die reizen en trekken over lange afstanden, omdat ze verwacht worden door arbeiders, die steun nodig hebben; en die deze bezoeken op prijs stellen, omdat ze door het contact met de geestelijke raadsman zich een „ander” mens zijn gaan gevoelen?

En u wijst nogmaals op het soortgelijke werk onder de soldaten, in hun geregelde bijeenkomsten, georganiseerd in samenwerking met „Humanitas” in ons vakantiekantoor „de Ark” in Nunspeet. Het werk van de onzen in de gevangenissen, ziekenhuizen, op onze bureau's voor gezinsmoeilijkheden of verricht door de plaatselijke raadslieden, al deze arbeid is er en kan de waardering van onze vrienden slechts doen stijgen. Een herinnering aan dit geestelijke werk zal hun beuzen openen!

De humanist is verontrust over het lot van de bedreigde mens, die door geestelijke verkommering dreigt ten onder te gaan.

Hij gaat tot deze mens. En staat gereed voor de niet-kerkelijke, die verwacht door hem geholpen te kunnen worden. In dit werk – het zijn nog altijd onze vrienden toch-eigenlijk-humanisten, die luisteren – worden wij ten eerste geremd door gebrek aan geld.

Honderden keren zijn wij gedwongen onze taak te beperken en bereiken wij niet wat wij zouden kunnen bereiken en wat van ons gevraagd wordt.

Vrienden-leden, de humanist staat nooit met „lege handen.” Wel met lege beurzen. Dit is jammer, dat is pijnlijk, eigenlijk indroevig. Ons vertrouwen is op u, leden. U wilt en u kunt helpen.

Dat tientje moet er komen!

In vijf maanden; in slechts vijf maanden. Werkt mee, heel intens. Klop aan bij hen, die ons goed gezind zijn. Vraagt een bijdrage; voor deze ene keer. Verstrekt inlichtingen over wat wij deden, reeds bereikten en – met steun – nog willen bereiken.

Leden, werkt mee, werkt goed mee, werkt altijd goed mee.

En zeg direkt: dit tientje komt er!

Voor het jubileum-komitee
D. DIJKSTRA

Humanisme en geld

Dat geld het slijk der aarde is en dat je zonder geld niets doet, zijn uitspraken, die ons in de mond bestorven liggen. Zij getuigen van de kwade reuk, waarin het geld naar 's mensen mening staat. Onmisbaar doch van slechte reputatie!

Hoe anders met ons humanisme. Dit is het beroep op het beste in ons mensen; dit is de idee, die ons inspireert tot het niet aflatend streven naar een betere en hogere menselijkheid. Het maakt ons vrij van het materialisme van elke dag.

Wat verfoeilijker dan het in één adem noemen van humanisme en geld! Het is als met de verbinding van zinnelijkheid en de hooggestemde reine liefde. Hoe hebben wij het vanuit het kuisheidsideaal ervaren als een besmetting en bezoedeling van wat wij zo diep beminden. Totdat wij leerden verstaan, dat tegenstrijdige elementen zich laten verenigen tot een harmonie en een syntese van hogere orde. Totdat wij zagen dat de bleke matheid van de reinheid niet ontsierd werd door de bloes der zinnelijkheid.

Wellicht is de vergelijking gewaagd, doch zou er in deze zin ook niet een verbinding bestaan tussen geld en humanisme. Want dan moge ik er allereerst op wijzen, dat geen aktiviteit van enige omvang mogelijk is zonder dat hulpmiddel: geld. Ja, ik weet dat een enorme hoeveelheid arbeid telkens opnieuw geleverd wordt door de mensen van ons Verbond zonder enige geldelijke beloning. Maar nodig zijn daarbij ook de reisgelden, de kosten van vergaderlokalen en het bloemetje voor de zieke.

En zo zie ik aan de kale, harde stam van dat materialistische geld toch twee ideële waarden ontbloeien, die u en ik niet zouden willen missen. Ten eerste: Van Praag zegt in zijn rede op

het oprichtingskongres van het Verbond in 1946: „Wil dat (de humanistische bezinning) echter geen slag in de lucht zijn, dan vraagt het de aanvulling van een breedopgezette maatschappelijke werkzaamheid. Want een humanisme, dat zich geen rekenschap geeft van de omstandigheden, waaronder de mensen leven, kan slechts ontaarden in *wereldvreemd idealisme en doelloze mooipraterij*.” Daarom geldt voor de geestelijke steun aan hen, die in nood verkeren in de eerste plaats, maar ook voor hen, voor wie die steun niet meer dan een verrijking van eigen leven betekent.

Ten tweede: Geven is beter dan ontvangen. De offervaardigheid voor een goede zaak, voor een hoog ideaal verleent aan het geven zelf een eigen betekenis in het leven van de mens. Zonder patetisch te worden; gij kent toch dat heerlijke gevoel om met het materiële geschenk de warmte van uw hart mede over te dragen.

Nu nog wat over het geld in het Verbond. Bladerend in de jaarverslagen ontdekte ik getallen, die spreken van de kracht van onze ontwikkeling en toch ook nog van onze zwakte.

In de eerste verslagperiode (1-11-1945 t.e.m. 30-6-1946) beliepen de kontributies f 6000.—; in 1955 f 68.000.—. De vrijwillige bijdragen stegen van f 1200.— tot f 30.000.—, welk laatste cijfer echter slechts door grote krachtsinspanning van het centrale apparaat kon worden bereikt en waarvan een herhaling in deze omvang uitgesloten moet worden geacht. Hierbij aanknopend moet gezegd worden, dat dit het zwakste punt in onze financiering is. Voor dekking van onze gewone uitgaven moet een onevenredig groot deel worden geput uit vrijwillige bijdragen, dus volkomen afhankelijk van de generositeit van de gevers. Dit schept

een onzekerheid, waaraan wij gezamenlijk zo spoedig mogelijk een einde moeten maken.

Bovendien hebben wij geen enkele armslag meer en leven van de hand in de tand. Bedroeg op 31 december 1948 ons eigen vermogen nog f 34.000.—, bij het begin van dit jaar was dit tot nihil gereduceerd en dat bij een uitgaven-budget van rond f 200.000.—.

Tenslotte nog dit. De ekonomen definiëren het geld – naast middel tot bevordering van de ruil van goederen – als waardemeter. Dat wil zeggen, dat wij de betekenis van goederen en diensten voor ons zelf afwegen en deze betekenis uitdrukken in geld. Mag ik U vragen in de komende maanden de betekenis van het Verbond nog eens nauwgezet af te wegen. Gaat U eens na.

wat het Verbond voor U persoonlijk betekent;

wat het betekent voor hen, met wie U zich door menselijke solidariteit verbonden weet;

wat het betekent in de Nederlandse volksgemeenschap

en wat het verder nog in zo menig opzicht betekent.

Dan zult U met schrik bemerken, dat U ondanks alle zorgvuldigheid in deze zaken toch de betekenis en dus de waarde van Uw Verbond belangrijk hebt onderschat. En dan komt het best in orde, daarop durft uw penningmeester gerust het hoofd neer te leggen.

W. C. KOPPENBERG,
Algemeen Penningmeester.

**Uw collega heeft eens toegegeven,
„wel iets te voelen voor het Humanistisch Verbond”. Een avond praten zal hem er vrijwel zeker van overtuigen, dat hij lid moet worden.**

Het Top-Kader konfereert

Op 17 en 18 september kwam het Top-Kader van het Humanistisch Verbond in „De Ark” – het eigen vakantiehuis in Nunspeet – bijeen voor zijn halfjaarlijkse konferentie, die deze keer uiteraard voor een groot deel in het teken stond van de komende actie-maanden. Het jubileum-komitee heeft er zijn plannen ont-

vouwd en het heeft zijn nu al bruisende activiteit losgelaten op de centrale geestelijke raadsman d'Angremond – die het trachtte lid te maken van het H.V. – en op penningmeester Koppenberg, die het „het tientje” probeerde afhandig te maken. Voortreffelijke en geestige lessen in de praktijk van het huisbezoek. Natuurlijk is er diepgaand en langdurig over dit alles gediskussieerd. Ook in de top van het Topkader, het hoofdbestuur: dr. Van Praag ziet u op de linker foto in druk gesprek met Polet, de voorzitter van het jubileum-komitee. Van d'Angremond is nog juist het als altijd keurig gekamde hoofd zichtbaar. Penningmeester Koppenberg toont duidelijk zijn financiële zorgen en secretaris Coenders (geheel rechts) zit letterlijk na te denken over alles, wat hij heeft gehoord. Op de voorgrond het ietwat bewogen hoofd van mevrouw Van Gorkom, de sekretaressen van de stichting „Praktisch Humanisme”. Dat de plannen, die Polet onthulde, ook bij de andere topkaderleden zo grote indruk hebben gemaakt, dat zij er zelfs tijdens de korte pauzes met elkaar over moesten praten, toont de andere foto. Daarop geheel rechts op de voorgrond D. Dijkstra, de grijze maar stoere en heel actieve penningmeester van het jubileum-komitee. Maar niet alléén aan propaganda was deze T.K.C.C. gewijd: dr. Van Praag hield Zaterdagavond een bijzonder boeiende inleiding over de betekenis van het groepswork voor

het Humanistisch Verbond. Hij liet duidelijk uitkomen dat de gedachte van een echt gemeenschapsleven beter verwezenlijkt kan worden in de intieme groep dan in de bijeenkomst, waar velen tezamen komen.

(Foto's: Wim Dimmendaal)

Tot achter de bessenstruiken....!

Een vriend van mij, die kleine maar bijzondere gebeurtenissen op onnavolgbare wijze uit de doeken weet te doen, kwam in zijn korte vakantie even langs. Hij liet, na een hap eten, een kort verhaal achter, dat m.i. een plaats verdient in ons blad. De kans is zelfs zeer groot, dat de hoofdpersoon het lezen zal en kleine onjuistheden in zijn eigen geschiedenis zal aantreffen, die – dat zal hij toegeven – de kernpunten onaangetaast laten.

Ergens buiten, nog net niet tegen een sterk groeiende stad aan, woonden een man, vrouw en zes kinderen van nul tot twaalf in een ruim, vrij huis met grote tuin. Maar doordat het allemaal een beetje snel was gegaan met dat halve dozijn, was 't nu toch wel vol tot in de kleinste uithoeken! De man studeerde veel en graag na zijn dagtaak. En hij hield bijna evenveel van zijn boeken als van zijn vrouw en kinderen. Maar nadat hij zijn studeervertrek had moeten opgeven bij de geboorte van nummer zes, ontstond er een klassiek konflikt, dat niet langer uit kon blijven! Hij kon niet langer een goedgemutst vader en minzaam echtgenoot blijven als hij niet radikaal brak met zijn studie en zijn promotie torpedeerde. Of moest hij de vingers diep in de oren stoppen en zich met zijn vrienden, de

boeken, op een onneembare plek verschansen?

Nadat hij zijn boeken gekozen had, stond echter weldra de harmonie in 't veeleisende gezin op punt van vertrek. De man kreeg hand over hand de onverdraagzame manieren van een oud-Pruisische bullebak als hij de vingers eens niet in de oren kon houden; de vrouw dreef weg naar de rand van een zenuw-uitputting en het zestal kinderen werd er dus niet beter op.

Met een laatste rest gezond verstand besprak de man zijn moeilijkheden met een oude zondeling. (Mijn vriend repte niet van een psychiater!). En deze gaf hem de vreemde raad er een grote herdershond bij te nemen! De moede man deed echter subiet wat de oude hem adviseerde, omdat hij zich aan iedere strohalm graag wilde vastklampen. Maar na zes weken kwam hij met een kalf van een herdershond terug. Hij roemde het dier onomwonden. Het was trouw, waakzaam en lief voor de kinderen, maar 't was nu nog moeilijker geworden. Het dier eiste een prima verzorging en niemand anders dan hij kon deze volledig op zich nemen.

Toen sprak de oude: „Neem er dan nu een dozijn legkippen bij!” En ook nu weer werd deze raad onmiddellijk opgevolgd. Twaalf Barnevelders werden bij een ge-

renommeerd adres besteld, zodra een moderne kippenverblijfplaats in de ruime tuin was opgericht.

In de loop van één jaar kwamen hier achtereenvolgens een Siamese kat, Angora konijnen, een volledig aquarium, een bigom-vet-te-mesten, zes moderne bijenkasten, en een volière bij, waarbij postduiven apart vermeld moeten worden. Toen volgde het negende bezoek bij de wijze. Een doodvermoeide, diep ongelukkige vader van zes kinderen van één tot dertien zat zielig te wachten op wat hij noemde: *Zijn doodvonnis*. Zijn boeken, reeds lang weggescholen onder een dikke stoflaag, bleven hem dag en nacht bezighouden, maar na 't verzorgen van zijn veelzijdige levende have bleef niets anders over dan zich met geknakte rug voor te bereiden op een nieuwe ongeluksdag.

Toen sprak de oude: „Ik merk nu, dat uw boeken ondanks alles de eerste viool bij u blijven spelen, zij 't dan diep onder 't stof. Nog éénmaal wil ik u, daarom helpen; doe al uw dieren van groot tot klein binnen 24 uur van de hand!” Dit gloednieuwe woord van de wonderlijke oude rechtte de rug van de geplaagde, en na één etmaal waren huis en hof van dieren verlaten.

Nog geen drie maanden later kwam een herboren mens vertel-

len, dat in zijn ruime huis en grote tuin nog slechts zijn vrouw en zes kinderen hun bescheiden plaatsjes innamen. Er was een rust en een wijheid zó weldadig, dat hij iedere vrije minuut aan zijn studie kon wijden, die vlotte als nooit tevoren. De harmonie in 't gezin had zijn vertrek voor onbestemde tijd uitgesteld. Die reis zou wel afgeschreven worden. En een gloednieuwe verdraagzaamheid had zich genesteld tot ver achter de bessenstruiken...

Het is verleidelijk een paar notities te maken, maar 't is juist, deze aan de zelfwerkzaamheid van de lezer over te laten. Slechts drie zijdelingse opmerkingen.

a) Wij kennen 't adres van de oude man niet. Hierin is mijn vriend doorgaans onvolledig en slordig;

b) Mocht de gloednieuwe verdraagzaamheid inderdaad geleid hebben tot een abonnement op „Mens en Wereld” ('t Hum.-Verb. kent veel boekenwormen!...) dan is daar wel aan te komen;

c) Want er moeten stellig meer onverdraagzame vaders van grote gezinnen te vinden zijn – ja zelfs onder hen, die daartoe aanzetten – en misschien zitten zij wel te wachten op deze verdraagzaamheid tot ver achter de bessenstruiken.

J. VAN DER MOLEN

Het Humanistisch Verbond

Wanneer u dit blad voor u ziet, zal over twee dagen, 10 oktober, de periode beginnen, die hoogtepunt en afsluiting zal krijgen in de feestelijke herdenking van het tienjarig bestaan van het H.V. Een grootscheepse aktie om meer leden te winnen en meer geld te innen, onmisbare voorwaarden om de taken te vervullen, zal deze periode vullen.

Het is goed om, aan 't begin van deze aktie, de blik naar het verleden te richten en ook om, summier, de balans op te maken. In M. en W. zal dit kort moeten gebeuren, maar een gedetailleerde geschiedenis van het Verbond zal in een bijzonder nummer van „Rekenschap” worden opgenomen.

Sinds de volkstelling van 1869 is het aantal mensen, dat opgef bij geen enkel kerkgenootschap te behoren, opmerkelijk gestegen. In ruwe cijfers verdubbelde het percentage zich bij elke volkstelling en, ofschoon deze opgaande lijn bij de laatste volkstelling veel van haar stijging verloren heeft, is nu een 17 pct. van alle Nederlanders niet bij enig kerkgenootschap aangesloten. Vooral ten koste van de protestante kerken is deze stijging gegaan; het percentage R. Katholieken bleef vrijwel constant, met een lichte stijging. Onmiskenbaar dus, in de laatste decennien van de negentiende en de eerste van de twintigste eeuw een massale afval van de protestante kerken.

Ofschoon generaliseren over de oorzaken uit den boze is, mag als vaststaand worden aangenomen, dat tallozen de kerk niet verlaten hebben vanuit een positieve levensovertuiging. Een onverschillige, positivistische kritiek en een teleurstelling dat de kerken in het sociale vlak geen of een conservatieve stem lieten horen, zijn enkele der vele oorzaken van dit massale uittreden.

Het opkomende socialisme vervulde bij tallozen de funktie die de kerken vroeger gehad hadden. In de crisistijd vóór de tweede wereldoorlog en tijdens deze oorlog, toen de mens werd teruggeworpen op elementaire waarden, die verdedigd moesten worden, stonden velen arm en met lege handen. In zijn, tijdens de oorlog geschreven boek „Modern Humanisme, een Renaissance”, schreef dr J. P. van Praag: „Tegenover de ontstellende noden van het leven heeft hij (de humanist) het wanhopige gevoel, niet met lege handen te staan, maar met ongemunt goud. Mede te helpen dit goud tot gangbare munt te slaan is dan ook een gedachte die hem niet meer loslaat...”

Uit verantwoordelijkheidsbesef en bekommernis met de mens is het plan gerijpt om een organisatie van humanisten te stichten, die tot voorname taak zou hebben „de verheffing van de grote onkerkelijke massa tot het peil van een

geestelijk doordachte en zedelijk verantwoorde levensbeschouwing”. Dat daarbij de steun van niet-godsdienstigen, die wel een verantwoorde en doordachte levensovertuiging bezaten nodig was, behoeft geen betoog, dat zij het moderne, autonome humanisme een grotere waarheidsgehalte toekenden dan het christelijk geloof, evenmin.

Een tweede, nauw met de eerste opdracht verweven taak was om in Nederland op te komen voor de gelijkgerechtigdheid van het humanisme. Het was een gedurfde poging om, wat in de loop der eeuwen, sinds de Renaissance, geestelijk bezit van in hoofdzaak intellectuelen was geweest, een dusdanige vorm te geven, dat de massa der nihilistische onkerkelijken gewonnen zou kunnen worden. Bestrijding van godsdienst en kerk was niet het doel, men richtte zich in de eerste plaats tot de onkerkelijken in een poging voor hen een geestelijk tehuis te bouwen. Hier lag en ligt nog een aksentverschil met het werk van de Vrijdenkersvereniging „De Dageraad” die, hoeveel nodig en nuttig werk ook verrichtend, volgens de initiatiefnemers een te sterk anti-kerkelijk stempel heeft en, te dogmatisch ateïstisch, zekere sekte-eigenschappen vertoont.

Dat een humanistische beweging geen vereniging van intellectuelen zou worden, bewijst het feit, dat men van meet af aan een apparaat wilde bouwen om geestelijke steun en verzorging te geven aan allen die daar behoefte aan hadden.

Anti-dogmatisch, als het humanisme is, zou de beginselverklaring – steeds open voor kritiek en verbeteringen – humanisten van verschillende schakering moeten binden. Een organisatie was absoluut noodzakelijk. Zoals in het eerste mededelingenblad werd geschreven:

„Een minderheid, die zich niet zelfbewust stevig organiseert om aan de geestelijke bloei van het volksleven mee te werken, verdient dat ze in de verdrukking komt.”

Zo werd, na vele voorbereidende werkzaamheden, op 17 februari 1946 in Amsterdam het „Humanistisch Verbond” opgericht. Het is alermint de bedoeling in dit artikel ook maar te streven naar een opsomming van namen van hen die een belangrijke rol gespeeld hebben, maar één uitzondering moet gemaakt worden voor dr J. P. van Praag, zonder wiens brandend entoesiasme, diep gefundeerde kennis en grote organisatorische gaven het Verbond niet tot stand zou zijn gekomen.

De eerste voorzitter, prof. H. R. Hoetink formuleerde op de oprichtingsvergadering helder een der kenmerken van het humanisme. Het stelt de mens en zijn oneindige mogelijkheden centraal, maar het gaat de mens te boven en te buiten door de intuïtieve zekerheid van wat goed en kwaad is, buiten de rede om, als een objektieve norm, die de mens niet naar eigen willekeur kan veranderen.

De organisatorische arbeid begon, de motor ging draaien, het centrum van bezinning en bezieling ging uitstralen.

De V.A.R.A. verleende het Verbond elke Zondagmorgen een kwartier zendtijd. Een maandblad, al spoedig genoemd „Mens en Wereld” werd gesticht. Plaatselijke gemeenschappen kwamen op – het eerst Rotterdam, gesticht op 17 maart 1946. – Brochures, rapporten en pamfletten werden verspreid en tal van sprekers bereidsden het land om over het humanisme te spreken. Een „Studenten Vereniging op Humanistische Grondslag” werd opgericht en met „Humanitas” werden banden geknoopt, een Humanistische Jongeren Gemeenschap begon haar activiteiten. Waar nodig werd gepolemiseerd tegen allen die het huma-

nisme arglistig, lasterlijk of eenzijdig bestreden. De strijd werd nooit gezocht maar ook nooit geschuwd. Een aantal protesten en verklaringen, vooral de vlammeende weerlegging van de unfaire en aanmatigende taal uit de Vastenbrief van de Nederlandse bisschoppen van februari 1947, gaf daarvan het bewijs en opende bij velen de ogen.

In ruwe cijfers traden elk jaar een duizend nieuwe leden toe. Dit cijfer is niet overweldigend groot maar is wel bevredigend als men bedenkt, dat het humanisme niet de pretentie heeft de oplossing te zijn van alle noden, een beroep doet op eigen geestelijke aktiviteit en kortstondig entoesiasme en fanatisme verwerpt.

Principieel heeft het Verbond zich niet kunnen of willen binden aan één of meer politieke partijen, maar wel is het Verbond even principeel democratisch als deze, in de gangbare zin in de westerse wereld. Alleen in dit systeem is de eerbied voor de mens, en het rekening houden met minderheden veilig. Hier loopt de sterk gemarkeerde scheidingslijn waarom de huidige verschijningsvorm van het kommunisme onverenigbaar is met de beginselen van het Verbond. De verdraagzaamheid is essentieel voor het humanisme.

In 1949 werd het „Humanistisch Thuisfront” opgericht, waaraan het Verbond, door een aantal aktiviteiten deelneemt voor de geestelijke verzorging van buitenkerkelijke militairen, onder leiding van H. J. Lips. Op 1 november 1950 werd de geestelijke verzorging der buitenkerkelijke arbeiders in de D.U.W. kampen, onder leiding van C. H. Schonk ter hand genomen. Het zomerwerk in de kampen breidde zich uit. Dit is een van de vele taken die de kommissie „Praktisch Humanisme” heeft aangevat. Het was een belangrijk moment in het Verbondsleven toen het eigen studie- en vacatiecentrum „De Ark” in Nunspeet geopend kon worden in 1952. Prof. dr Libbe van der Wal werd benoemd tot biezonder hoogleraar aan de T.H. te Delft, vanwege de stichting „Socrates”, die later de oprichtster werd van het driemaandelijks algemeen kultureel-wetenschappelijke tijdschrift „Rekenschap.”

Deze onvolledige en summiere opsomming is voldoende om te bewijzen dat het H.V. in het sociale en kulturele leven van Nederland zich een plaats heeft verworven die niet meer weg te denken is. En niet alleen heeft het zich een plaats verworven, maar het heeft, zoals prof. v. d. Wal het uitdrukte in Antwerpen bij de J.H.E.U.-conferentie „een verandering tot stand gebracht in het geestelijk klimaat”. Het humanisme wordt steeds meer – dit is b.v. gebleken in de debatten van het „Nederlands Gesprek Centrum” – als een „achtbare levensovertuiging” beschouwd. Verheugend snel groeit het inzicht dat de gemeenschappelijke inspanning van kerken en Verbond tegen vervlakkend nihilisme het Nederlandse volk slechts ten goede zal komen. Unfaire bestrijdingsmethoden, uit angst ingegeven, worden schaarser.

Er is veel bereikt, maar gelet op de hoge doelstellingen staan wij nog pas aan het aller-eerste begin. De jonge boom heeft vrucht gezet en er kan geoogst worden.

En tot slot een voorbeeld om te bewijzen hoezeer het Verbond ernst maakt met de mens, zijn ontplooiing en zijn geluk. Als er iemand, b.v. bij het Thuisfront of in arbeiderskampen, zijn nood klaagt bij de geestelijke verzorger en die van oordeel is dat de predikant of de pastoor de man beter kan helpen dan de Verbondsraadsman, dan zal deze niet aarzelen hem naar predikant of priester te verwijzen. Misschien is dat iets werkelijk nieuws en heilzaam in onze verscheurde wereld.

De „Tien actie”, tien maanden van tienvoudige inspanning en toewijding, gaat beginnen! Maak ons niet beschaamd. Het Verbond rekent op u. B.

In het begin van October moest een nummer verschijnen van „In en Om”, het mededelingenblad voor de leden van het Humanistisch Verbond. Omdat zowel „In en Om” als „Mens en Wereld” zouden zijn gewijd aan de ledenwinactie en de geldinzameling, die deze winter georganiseerd worden ter voorbereiding van het tienjarig bestaan van het Humanistisch Verbond (Februari 1956) hebben de redacties gemeend de beide bladen te moeten combineren tot één extra nummer van „Mens en Wereld”. Dit is de reden, dat alle leden van het Humanistisch Verbond, ook zij die geen abonné zijn op „Mens en Wereld”, dit nummer toegezonden krijgen. Red.

Verdraagzaamheid - niet voor Humanisten

„Verdraagzaamheid houdt namelijk in het mede overwegen van wat bij anderen leeft, ongeacht de vraag of het een meerderheid of een minderheid is.”

Mr Burger in het Crematiedebat

De Tweede Kamer heeft de „Kleuteronderwijswet” aangenomen. Tot voldoening van ieder die het wel meent met het kleuteronderwijs. Er zijn tijdens de behandeling zelfs nog enkele verbeteringen in aangebracht. Dit is mooi. Maar ook een alarmerende verslechtering, althans naar humanistisch inzicht. Wat is immers het geval? Naar aanleiding van enkele opmerkingen in het Verslag kwam de regering bij de Memorie van Antwoord met een nieuw artikel 16 bis, dat met huid en haar is aangenomen. Het regelt het godsdienstonderwijs op de kleuterschool, grotendeels op overeenkomstige wijze als dat in de Lageronderwijswet is geschied. Grotendeels, maar niet geheel!

We gaan nu de vraag voorbij of godsdienstige vorming voor kleuters wenselijk is. Laten de godsdienstige ouders daarover beslissen naar hun overtuiging. Als zij ja zeggen, zijn wij verdraagzaam genoeg hun daartoe de gelegenheid te gunnen, ook op de openbare school. Men leze er ons rapport Bijbelkennis en Godsdienstonderwijs op de Openbare School nóg maar eens op na. We zijn er ook al aan gewend, dat de christenen ons niet geven, wat ze voor zich zelf vragen: de gelegenheid tot geestelijke vorming op basis van gelijkgerichtheid. We kunnen ons er in dit geval te gemakkelijker bij neer leggen, omdat we die gelegenheid voor deze leeftijd helemaal niet begeren.

Maar de kleuterwet brengt iets nieuws in het geding. Artikel 16 bis lid 1 bepaalt onder meer: „Voor het geven van godsdienstonderwijs kunnen door de genoemde instanties (kerken, e.d.) een of meer der aan de school verbonden leiders worden aangezocht. In dat geval kunnen burgemeester en wethouders aan die leiders voor dat doel verlof verlenen met behoud van de volle bezoldiging.” Dit nu is een ommekeer in onze onderwijswetgeving. Godsdienstonderwijs door de klasseleidster, dat is het waartegen we in ons eerder bedoelde rapport met klem stelling hebben genomen.

De feiten

Werd er tot nu toe dan geen godsdienstonderwijs door klasseonderwijzers gegeven op de openbare school? Ja zeker, in talloze gemeenten. En wel in strijd met de bedoeling van de wetgever, zoals deze in artikel 26 Lageronderwijswet, en vooral in de Memorie van Toelichting daarop, is neergelegd. Deze onwettige praktijk, dit misbruik van verdraagzaamheid, wordt in de nieuwe kleuterwet gewettigd. De volgende stap zal wel zijn, dat men nu ook de overige onderwijswetten dienovereenkomstig wijzigt.

Eerlijk gezegd, men heeft ons verrast in de strategische zin van het woord. Deze tussentijdse wijziging was ons ontgaan. Hij schijnt trouwens bijna iedereen te zijn ontgaan. Eerst op 9 September konden we ons met een bekende nota wenden tot de fracties van V.V.D. en P.v.d.A., en ook mondeling hebben we ons betoog doen onderstrepen. De N.R.C. sneed de kwestie aan in een Critisch Commentaar van 21 September. Op 22 September begon de mondelinge behandeling in de Kamer. Tijdens die behandeling poogde ons hoofdbestuurslid, me-

vrouw Heroma-Meilink de aandacht van de Kamer voor deze zaak te trekken. De Kamer zweeg.

Dit heeft ons diep teleurgesteld. Voor het standpunt van de P.v.d.A.-fractie in het Crematie-debat kon men begrip hebben, ook al achtte men het niet gelukkig. Des te onbegrijpelijker is het, dat alle beginselen die daar in aanmerking zijn genomen, de fractie hier niet geleid hebben tot krachtiger steun aan mevrouw Heroma. Maar een volslagen raadsel is het diepe stilzwijgen van de V.V.D.-fractie, die voor allerlei zaken aandacht had, behalve voor deze zaak der vrijheid. Of vergissen wij ons en is de sop de kool niet waard? We zullen het zien.

Wat betekent het?

Een kleuterleidster heet in de kleuterschool „juffie”. Juffie kan een verzuurde tante zijn, maar meestal is ze een jongere of oudere, toegewijde, begripvolle leidster van kinderen. De kinderen hangen aan haar met de ongeremde gevoelens van een kleuterhart, dat zijn plaats zoekt in de grote wereld die zich buitenshuis uitstrekt. In die verwarrende buitenwereld is juffie de spil waarom de opwindende chaos van gebeurtenissen draait. Iedere moeder die haar kleuter „afstaat”, doet dat in vol vertrouwen op juffie's toewijding.

Nu komt er een uur in de schooltijd dat juffie zegt: „Ik ga jullie eens iets vertellen over... Maar wacht even, eerst moeten Jannetje en Flipje naar hiernaast gaan, want die mogen van hun vader en moeder hier niet bij zijn.” Het kan ook iets fraaier worden ingekleed, maar de werkelijkheid is in ieder geval, dat Flipje en Jannetje worden uitgestoten uit de groep. Laat niemand zeggen, dat het wel mee zal vallen, want het zal tegen vallen. Tenzij de ouders zwichten voor de chantage die de Nederlandse wet op hen pleegt.

Natuurlijk zullen de ouders zwichten, op enkele zeer beginselvasten na. Ik zou het mijn kleuter niet willen aandoen; dan maar liever godsdienstles. Of ze daar dan zoveel slechter van worden? Dat hangt er nog al van af hoe die les gegeven wordt. Ik kan me in elk geval voorstellen, dat het kind in de grootste verwarring geraakt. Maar het is helemaal niet beslissend of het mee of tegenvalt. Beslissend is, dat de ouders in de situatie worden gebracht, dat ze niet meer vrij beslissen kunnen over de opvoeding van hun kind. Artikel 16 bis Kleuterwet introduceert de staatsdwingelandij op de openbare school.

Conclusies

Het is duidelijk, dat de kerken de mensen niet hebben om in voldoende mate godsdienstonderwijs te geven op de Openbare School. Voorzover ze beschikbaar zijn, beschikken ze veelal niet in voldoende mate over paedagogische ervaring. Daarom wordt de klasseleidster ingeschakeld, d.w.z. de gemeenschap in dienst gesteld van het pastoraat. Hiermee wordt een jarenlang, onwettig streven, b.v. van de Hervormde Raad voor Kerk en School, gelegaliseerd. De kleuters der niet-godsdienstige ouders – geen onbelangrijk deel der bevolking van de openbare school – worden praktisch gedwongen om in te gaan. Het is misschien niet zo bedoeld. Maar men heeft zich in al die jaren sinds de oorlog ook nooit verwaardigd

kennis te nemen van de gevolgen die door vele niet-godsdienstige ouders worden gevreesd.

De nieuwe Kleuterwet verschuift alle moeilijkheden naar de colleges van B. en W. Zij moeten beslissen of ze deze, regeling van het godsdienstonderwijs al dan niet zullen toestaan. Bijgevolg dragen zij ook de directe verantwoordelijkheid voor de uitvoering. Ook voor de aanmelding: zal men zich voor dit onderwijs moeten opgeven of wordt men geacht er mee in te stemmen als men geen bezwaar maakt? Er is weinig reden om te hopen op een toepassing van de wet die de gevoelens van humanisten ontziet. Nog minder om te vertrouwen dat deze bepaling weinig toepassing zal vinden.

De bloei van de openbare school gaat ons zeer ter harte. Maar alleen met behoud van de grondslag er van. Het laat zich denken, dat de openbare school voor humanisten niet langer acceptabel zou zijn. Misschien zullen we dan voor onze kleuters de voorkeur moeten geven aan bijzondere, werkelijk niet-confessionele scholen. Hier zij nog eenmaal het rapport Bijbelkennis en Godsdienstonderwijs op de Openbare School van 1947, geciteerd, waarvan het slot der toelichting luidt:

„Maar het valt niet te ontkennen, dat er onder het buitenkerkelijke volksdeel genoeg overtuiging, élan en kracht aanwezig is, om deze weg te gaan, als er geen andere meer open zou zijn. Er is al te veel springstof gelegd onder de fundamente van ons openbaar onderwijs; laat men thans uiterst voorzichtig zijn met vuur.”

J. P. VAN PRAAG

H. J. Pos

In de jaren na de oprichting van het Humanistisch Verbond was professor Pos lid van het hoofdbestuur. Op de vergaderingen kwam hij zelden, maar op andere wijze heeft hij het moderne humanisme grote diensten bewezen. Niet alleen door zijn naam; meer nog door enkele indrukwekkende voordrachten op kaderdagen van het Verbond. In zijn heldere, warme betoogtrant opende hij vergezichten die niet meer geheel uit het oog verloren werden.

Dat was de Pos die voor de tweede Wereldoorlog een generatie van jongeren geleerd heeft wat filosoferen eigenlijk is: geen geschiedenis van theorieën, maar een worsteling om houdbaar begrip. Die worsteling heeft hij – vaak eenzaam lijkt het – voortgezet. Gedreven, niet door theoretische beginselen, maar door bekommernis om het lot van de wereld. Misschien was het een verwoestende bekommernis – voor hem zelf wel te verstaan – maar soms voegde hij brokstukken tezamen tot bouwsels waarin de vrije geest leven kon.

Pos was altijd op weg. Steeds minder was hij belangeloze beschouwer, steeds meer betrokken medespeler. Ook al kon men hem op zijn weg niet altijd volgen, men beseftte dat hier een leven geleefd werd op leven en dood. Na zijn dood klinkt de roep om in het denken de werkelijkheid ten volle ernstig te nemen, te duidelijker in onze oren. Ontdaan van alle bijkomstigheden is het zijn geestelijk testament.

v. Pr.

De beelden in ons hoofd

Schotten zijn gierig en koppig. De laatste eigenschap hebben ze trouwens met de Friezen gemeen, of met de Groningers. Engelsen daarentegen zijn stijf, zij het dan ook dat zij vaak sportief zijn. Amerikanen zijn oppervlakkig, Fransen luchthartig, Chinezen onbetrouwbaar, Russen (of negers, doorhalen wat niet verlangd wordt!) zijn wreed en Arabieren sluw en lui. Vraag niet waarom, want dat is allemaal „algemeen bekend”. De kranten schrijven het en de radio maakt er grapjes over. We hebben etiketten voor al onze burens, dichtbij en over de grenzen, zonder ons te realiseren, dat wij op die manier vaker het gewrongen spiegelbeeld van de mensen waarnemen dan de mensen zelf.

Al die vaststaande „eigenschappen” zijn „beelden in ons hoofd”, waaraan de bekende Amerikaanse commentator Walter Lippmann de naam „stereotypen” heeft gegeven.

In „The Courier”, het orgaan van de Unesco, de onderwijs-, wetenschap- en kunstorganisatie van de Verenigde Naties maakt Otto Klineberg enkele opmerkelijke kanttekeningen bij dit verschijnsel. De „beelden in ons hoofd”, zegt hij, „zijn typerend voor het gemak, waarmee de meeste mensen nationale en ethnische groepen over één kam scheren, zonder zich af te vragen hoe ze aan die „kennis” komen. Er zijn beslist maar heel weinig mensen die niet eens voor de verleiding om te „stereotypen” zijn bezweken. We weten eenvoudig dat Engelsen gereserveerd zijn en de Ieren twistziek, we hebben het heel ons leven gehoord en bovendien zijn de meeste mensen het er over eens. Op de vraag hoe we dat dan wel weten zou echter niet gemakkelijk een antwoord gegeven kunnen worden.”

Natuurlijk heeft de wetenschap zich met dit verschijnsel bezig gehouden. Een van de eerste onderzoeken op dit gebied was die van Katz en Braly in 1932 met Amerikaanse studenten.

Iedere student kreeg een lijst met eigenschappen en een lijst met nationaliteiten. Voor elke nationaliteit of ras van de tweede lijst moest hij vijf eigenschappen van de eerste kiezen. Uit het resultaat bleek een vrij grote eenstemmigheid. Van de 100 studenten noemden 78 de Duitsers „wetenschappelijk aangelegd” en 65 vonden ze „ijverig”; 53 studenten vonden de Italianen

„kunstzinnig” en hetzelfde percentage beschreef de Engelsen als „sportief”; 79 waren het er over eens, dat Joden „gewiekst” waren en 54 verklaarden de Turken „wreed”; 84 vonden de negers „bijgelovig” en 75 noemden ze „lui”.

Een uitgebreid onderzoek onder leiding van de Unesco in 1948 en 1949 ingesteld in negen landen bewees, dat stereotypisch denken vrijwel overal aangetoond kon worden. Ongeveer duizend ondervraagden in elk land (een doorsnee van de bevolking) kregen een lijst met twaalf eigenschappen die zij moesten toepassen op zichzelf, op Amerikanen, op Russen en in sommige gevallen twee of drie andere nationale groepen. De Britten zagen de Amerikanen als voornamelijk vooruitstrevend, verwaand, edelmoedig, vredelievend, intelligent en praktisch. De Amerikanen beschouwden de Britten als intelligent, hardwerkend, dapper, vredelievend, verwaand en beheerst. Noren vonden de Russen hardwerkend, heerszuchtig, achterlijk, dapper, wreed en praktisch.

Onthullend is ook het „zelfportret”. De Britten zagen zichzelf als vredelievend, dapper, hardwerkend, intelligent; de Fransen vonden zichzelf vredelievend, edelmoedig, intelligent en dapper; de Amerikanen beschouwden zichzelf als vredelievend, edelmoedig, intelligent en vooruitstrevend. Al deze groepen waren het over één ding eens: hun eigen natie was de vredelievendste van allemaal!

Slechts weinig mensen beseffen, hoe het bestaan van stereotypen onze verhoudingen met andere mensen kan kleuren. Psychologen wisten al lang, dat onze opvattingen van de buitenwereld en vooral van de mens niet alleen bepaald worden door wat daarbuiten is, maar ook door ons innerlijk. Wat wij zien wordt ten dele bepaald door wat we verwachten te zien.

Alles wat daar niet mee klopt kunnen we afdoen als „uitzonderingen”. En daar er geen grens is aan de „uitzonderingen” kunnen we onbeperkt doorgaan met vast te houden aan de „beelden in ons hoofd”, in weerwil van alle bewijzen van het tegendeel. Dit gebeurt niet altijd. Stereotypen veranderen soms in het licht

van nieuwe ervaringen. Als wij ze echter lang met ons meedragen geven we ze met grote tegenzin prijs.

Als een groot aantal mensen het er over eens is, dat een bepaalde eigenschap verbonden is met een bepaald volk, wordt het dan daardoor juist? „Waar rook is is vuur” is een wijdverspreide opvatting, met andere woorden: het simpele bestaan van een stereotype is, tot op zekere hoogte, een argument voor de juistheid ervan. Waar zou het anders vandaan komen, redeneert men.

Er zijn echter heel wat aanwijzingen, dat stereotypen zich kunnen ontwikkelen zonder dat ze ook maar een splinter waarheid bevatten. We weten allemaal hoe verbreid de opvatting is, dat mensen met een hoog voorhoofd intelligent moeten zijn, hoewel wetenschappelijke onderzoeken een dergelijk verband nooit hebben kunnen aantonen. En de Britse criminoloog Goring, die een samengesteld portret maakte van misdadigers in Britse gevangenissen toonde aan, dat die foto helemaal niet overeen kwam met het „type” misdadiger, zoals men zich dat gewoonlijk voorstelt.

Stereotypen zijn aan veranderingen onderhevig. Niet zozeer omdat de mensen waarop ze betrekking hebben zelf veranderen, maar omdat de omstandigheden waaronder ze beoordeeld worden zich wijzigen. De Nederlandse socioloog Den Hollander, heeft de stereotypering van de Hongaren in Europa bestudeerd. Eeuwen na hun trek naar Midden-Europa hadden de Hongaren een slechte naam. Maar in de 15e en 16e eeuw, toen ze deelnamen aan de strijd tegen de Turken werden de Hongaren beschouwd als dappere, vrome en ridderlijke mensen. Tegen de tweede helft van de 18e eeuw nam hun populariteit weer af en werden ze woest, lui, zelfzuchtig, onbetrouwbaar en tyranniek genoemd. Een poosje later verandert het beeld weer en worden de Hongaren geromantiseerd en geïdealiseerd. Den Hollander meent, dat het „beeld” de politieke ontwikkeling volgt en vrijwel niets met de veranderingen in het Hongaarse karakter te maken heeft.

Stereotyp denken mag dan zo goed als onvermijdelijk zijn, er zijn goede aanwijzingen dat het aanzienlijk kan worden beperkt. Achttien jaar na het onderzoek van Katz en Braly werd hun methode toegepast op een nieuwe generatie studenten. In 1950 bleken de studenten het minder met elkaar eens te zijn dan in 1932. In 1932 noemden bijvoorbeeld 84 pct van de studenten de negers „lui”; in 1950 bleek dat percentage gezakt tot 31. De omschrijving van Italianen als „artistiek” daalde van 83 tot 28.

Niet altijd kan het stereotype denken gematigd worden, maar het feit dat het kan is op zichzelf al bemoedigend.

Het begrijpen van nationale karaktereigenschappen betekent voor ons allen een belangrijke taak. De moeilijkheden daarbij zijn groot: volken zijn samengesteld uit zeer uiteenlopende individuen en generaliseren is gevaarlijk wanneer daarbij niet tegelijk uitvoerig aandacht wordt geschonken aan de mogelijkheden van individuele variaties.

Een eerste belangrijke stap zou al zijn als we de „beelden in ons hoofd” met een grote dosis skepsis zouden behandelen en als we onze geest willen sluiten voor stereotypen en alleen openstellen voor de feiten. Er is niemand die het bestaan van nationale eigenschappen ontkent. Kennis daarvan kan bijdragen tot het begrip voor en van mensen evenals tot onze waardering van de verschillende soorten van gedrag van mensen over de hele wereld. We moeten er echter voor zorgen, dat de „beelden in ons hoofd” zo nauwkeurig mogelijk overeen komen met de werkelijkheid.

(„Pictures in our heads”, door Otto Klineberg, „Courier” van Juni 1955. Bewerking: B. van Ree)

Bijeenkomsten voor bejaarden in De Ark

Er bleek dit jaar zoveel belangstelling te bestaan voor de bijeenkomst voor bejaarden, die plaats had van 12—17 September, dat nog een tweede kampje georganiseerd moest worden van 19—24 September. De heer en mevrouw Dijkstra, resp. de heer en mevrouw Van de Dijk hadden van deze bijeenkomsten de leiding op zich genomen. Hun hartelijke toewijding heeft in de eerste plaats de stemming bepaald en deze was in één woord: uitstekend.

Ook de organisatie en verzorging oogstten lof en er was dus voor „jong” (54 jaar) en „oud” (89 jaar) alle reden elkaar na afloop „tot ziens” toe te roepen.

In de eerste week waren o.a. hoogtepunten de avond verzorgd door mevr. v. d. Wiele (violiste) en mej. Sweyd (pianiste), en het be-

zoek aan Lelystad. De tweede week bracht een goede filmavond en een bezoek aan het huis van mevrouw Van Beuningen in Vierhouten. Maar er is ook aandachtig geluisterd naar inleidingen, geanimeerd gediscussieerd en heerlijk gewandeld in de prachtige omgeving.

De bejaardenbijeenkomsten gaan zeker behoren tot de vaste tradities in het Verbond, ze betekenen heel veel voor de deelnemers, daar wijst de groeiende belangstelling op en het relatief grote aantal „stamgasten”. Dit is mogelijk dank zij het bezit van een eigen huis; geen wonder dat juist vele ouderen zich met dit bezit zo rijk voelen!

Tot ziens dus jongere en oudere bejaarden, in „De Ark”. E.

Venus in ballingschap

Dat ik niet eerder geschreven heb over „Venus in Ballingschap”, de merkwaardige roman van A. H. Nijhoff (N.V. Em. Querido's Uitgeverij A'dam, f 11.50), die ik al geruime tijd ter bespreking in huis heb gehad, vindt zijn oorzaak in het feit, dat ik mijn houding ten opzichte van dit boek niet zo één, twee, drie kon bepalen. Dit is n.l. weer een van die werken waar de lezer *deel* aan moet hebben. Voortdurend wordt hij uitgedaagd om iets voor zichzelf te formuleren. Verstaat hij de symbolentaal van de auteur niet, en blijft hij vreemdeling in de eigenaardige, enigszins sprookjesachtige wereld die zij oproept, dan kan het niet anders, of het lezen van deze roman is voor hem een zinloze, vervelende, ja onmogelijke bezigheid.

Wie zijn hier dan géén buitenstaanders? Allen, die aangegrepen kunnen worden door het gevoel dat de Grieken de „goddelijke waanzin” noemden, een gevoel dat door de begrippen hartstocht, verlangen, bewondering, esthetische bewogenheid bij elkaar nog niet adequaat wordt weergegeven. Minnaars van de Schoonheid, dat klinkt ouderwets en plechtstatig, en een tikje komisch misschien (zowel het idealistische „beminnen” als de Schoonheid zelf zijn in onze tijd ietwat in diskrediet geraakt), maar goed, die Minnaars zullen zichzelf in deze roman in velerlei gedaante tegenkomen. Want de hoofdpersoon, het middelpunt van de handeling, is de Schoonheid, door de goden voor een poos naar de aarde verbannen; slapend in haar schelp wordt ze door de golven naar de kust gewiegd, en zonder zichzelf te kennen moet ze tussen stervelingen leven. Zij is een vondeling, een zwerfster, een uitzonderlijke; die haar ontmoeten weten dat zij anders is dan alle anderen.

De roman geeft het verslag van Venus' ervaringen met mensen in de streek waar zij aangespoeld is. Integratie van de schoonheid in die wereld vol huichelarij, eigenbelang, lafheid, onmacht en onbegrip, blijkt niet mogelijk. Zij brengt ongeluk over wie haar haten of bruut begeren, of liefhebben zonder de zin van die liefde te beseffen. Zij verdwijnt tenslotte even plotseling en raadselachtig als zij is verschenen.

Tijdens haar verblijf op aarde wordt zij door vriend en vijand Bella genoemd, de Schone. Haar vijanden zijn de kleinzieligen, benepenen, egoïsten en hypokrieten; haar vrienden al degenen, die hoe dan ook, het vermogen tot belangeloze liefde, genegenheid, hartstocht of verering in zich dragen. Haar bondgenoten ook zijn de natuur, de zee, de bloemen, het bos en de dieren. Zij wordt tegen het vijandig gezinde dorp beschermd door een kleine groep trawanten die bij haar horen en onder haar invloed staan: de Tweeling, het Meisje, de Stier, de Ram.

Het leven op aarde van de Gouden Godin in mensengedaante gaat niet over rozen, al menen haar bewonderaars de geur van rozen te ruiken wanneer zij aanwezig is of geweest is. Gevonden in het bos, zonder naam, zonder herinnering aan ouders of plaats van herkomst, zonder middelen van bestaan, en gehuld in regenboogkleurige, zwierige kledingstukken, wordt zij opgebracht naar het dorp en daar in een weeshuis geplaatst, maar dat is geen succes:

„Het is, alsof er iets in haar is, dat haar verhindert zich aan te passen. Alsof alles wat men doet of toepast om haar aan de anderen gelijk te maken, het tegenovergestelde resultaat heeft.”

Een college, bestaande uit de dominee, de moeder van het Weeshuis, en een regentes, wil nu, onder het mom van naastenliefde en „handelen om bestwil” Bella als huishoudster uitbesteden bij een oude, zinnelijke boer, die haar niet met rust zal laten. Zij praten over Bella's levensgeluk en veiligheid, maar in werkelijkheid hopen zij, bewust of onbewust, dat die gevaarlijke schoonheid en bekoorlijkheid vernietigd zullen worden, zonder dat zij er zelf direkt schuld aan dragen. Alleen de dorpsdokter, de gespletene die bewust de Schoonheid liefheeft maar de moed mist om konsekwent met zijn omgeving te breken, verdedigt haar, poogt haar te beschermen, haar te redden voor wat haar bij de oude boer te wachten staat.

De dominee: „Wij kunnen niet meer doen dan hopen en vertrouwen.”

De dokter: „Inplaats van de paarden voor de zwijnen te werpen, kan men ook de paarden niet voor de zwijnen werpen.”

Bella komt bij de boer, die haar begeert en met haar wil trouwen. Maar er is een onmiddellijke vanzelfsprekende verstandhouding ontstaan tussen haar en de knappe, vlotte zoon van de boer. Op de trouwdag vluchten zij samen. De boer vindt hen in het bos en tijdens de nu volgende vechtpartij doodt de zoon bij ongeluk zijn vader. Terwijl de jongeman zijn straf uitzit, leeft Bella in de boshut, met de hulp en steun van haar menselijke en dierlijke trawanten, van Marinus, een kantoorbediende die om harentwil onenigheid met zijn meisje en ontslag uit zijn werk riskeert, van de dokter, en later ook van anderen, een schilder b.v., die van de schoonheid bezeten is en zelfmoord pleegt omdat hij niet op het doek kan weergeven wat hij ziet.

De merkwaardige vorm van de roman zou doen vermoeden dat die is opgebouwd uit fragmenten van een toneelstuk en prozagedeelten. Er zijn echter geen pogingen tot naturalisme gedaan in de dialoog van de „dramatische” stukken. De werkelijkheid die hier uitgebeeld wordt, is van een andere orde dan die we met onze zintuigen om ons heen waarnemen. Alles is hier symbool, gelijkenis. Men zie b.v. het verhaal van de Kookster op Bella's bruiloft. Hier is zogenaamd een boerenvrouw aan het woord over het bakken van de bruidstaart, in een dichterlijke, haast plechtige overdaad van woorden en beelden, met een „litteraire” allure, die potsierlijk zou zijn, wanneer men ook maar ergens de pretentie van realiteitsweergave kon vermoeden. De kern van de zaak wordt dan plotseling onthuld in een paar zinnen als deze:

„Hoeveel taarten heb ik al niet in mijn leven gebakken, maar nooit heb ik er een gemaakt als deze. Met margarine kan het ook wel, heet-

te het, en bakpoeder doet wonderen... maar wie met namaak werkt, doodt het leven van zijn handen en verdooft zijn geest.”

Van dergelijke, als terloops door de tekst heengestrooide opmerkingen, die – en dat is het geheim van de schrijfster – toch de kleur hebben van het verband waarin ze geplaatst zijn (zoals in het aangehaalde voorbeeld b.v. passend in de sfeer van de Kookster, die eigenlijk een personifikatie van de menselijke creativiteit blijkt te zijn) wemelt deze in de volste zin van dat woord ongewone roman. Dit is een wijs, rijp boek, hier wordt een bepaald aspect van onze werkelijkheid te kijk gezet in de vorm van een sprookjesachtig verhaal voor grote mensen. Misschien zou men de bouw van de roman wat strakker, de toon nog iets naïefer gewenst hebben, en is in sommige gedeelten de atmosfeer te cerebraal om het wonder van de Schoonheid volkomen tot zijn recht te doen komen. Maar het heeft geen zin om detailkritiek te willen leveren. In dit boek is een mens aan het woord, die denkt, die moed heeft, die door dik en dun heen de Schoonheid trouw gebleven is en haar ballingschap deelt.

Tot slot een fragment; de overwegingen van de kantoorbediende Marinus, wanneer hij zijn ontslag heeft gekregen en alleen door de stad zwerft:

„In de drukke stad, temidden van het stadsgewoel dat hem nu eens van het trottoir afduwt en hem er dan weer haastig op terug doet springen, staat hij eenzamer dan alleen. De menselijke bijenkorf heeft hem uitgeworpen, en de goden... De goden hebben, als de bijenkorf, maling aan de individu. Beide categorieën verdedigen alleen de soort, dat is te zeggen: de goden wat der goden is, en de mens zijn menselijke comédie, oftewel: zijn vaderland, zijn godsdienst, zijn ras of klas, zijn familie, zijn partij. Om de individu bekommert niemand zich. Niemand verdedigt hem. Men schuwt hem. Men is huiverig van dat duistere ding, dat weekdier (siderend van tegenstrijdige impulsen, tot herstens toe gevuld met de schaduwen van gisteren en van morgen, boordevol eenzaamheid want eenling onder de sterren) dat niet te klasseren valt en dus ook niet te verdedigen. Al hebben de goden zich door alle tijden heen van de eenling bediend in het evolutieproces van hun goddelijke comédie, en al bedient de mens zich dagelijks van de eenling in het uitwerken van de problemen zijner menselijke comédie, toch dwingt het zelfbehoudsinstinct goden en mensen tot laatlunkend scepticisme ten opzichte van dat onberekenbare element. Gezien van af de Olympus is de individu een zo gering en efemeer verschijnsel dat hij in het niet verzonkt en eerst der goden aandacht waard begint te worden wanneer hij, in een nieuwe soort of variëteit tot wasdom gegroeid, aanspraak begint te maken op onsterfelijkheid. Gezien vanuit de bijenkorf is hij een bacil die onrust zaait en de collectieve veiligheid bedreigt. Derhalve is het individu de odd man out. Zijn van goden-en-mensen-verlatenheid is dan ook angstwekkend. Hij kan de goden aanroepen, maar hij zal geen ander antwoord krijgen dan het antwoord, dat zijn eigen intelligentie of zijn hoop hem inspireert. Hij kan de mensen aanroepen, maar zijn kreten en stamelingen zijn voor de mensen even onverstaaenbaar als het geritsel van de wind in de blaren of als de kreten van het dier.”

Een pessimistisch standpunt, gebrek aan vertrouwen, of de laatst mogelijke stelling, ingenomen door een door leven en mensen gewond individu die nu stoïcijns in het onvermijdelijke berust, of de noodkreet van een wanhopige? Ik weet het niet, maar deze houding lijkt mij vruchtbaarder dan veel wat zich als zekerheid pleegt te presenteren.

Het gaat om de mens ook bij het snelverkeer

In de laatste tijd zijn er in „Mens en Wereld” enige artikelen verschenen over het verkeersvraagstuk. Ik verheug mij daarover. Wanneer ik zou zeggen, dat dit het geval is, omdat ik mij voor het verkeer interesseer zou dit onjuist zijn. Natuurlijk is het verkeer als zodanig uitermate belangrijk in allerlei opzichten en in verband met zijn vele aspecten zeer gekompliceerd, maar ik heb nu eenmaal een andere belangstelling en die ligt op het gebied van het menselijke. En dus is er slechts één verkeersaspect, voor mij van primair belang en wel dat van de verkeers-ongevallen. Natuurlijk ben ik er mij van bewust, dat men een zo veelzijdig vraagstuk als dat van het verkeer, op gevaar voor een dilettant uitgekreten te worden, uitsluitend van één kant kan belichten. Beperking is echter in verband met de ruimte geboden.

Getallen betreffende ongelukken zal ik niet noemen. Een ieder kan weten, dat ze ontstellend groot zijn en de sterfte is alleen nog maar te vergelijken met die van volksziekten als tuberculose en kanker. Het is bovendien nutteloos, getallen te publiceren: één ernstig ongeluk grijpt ons aan, duizend ongevallen zijn een statistiek. Maar afgescheiden van het feit, dat getallen niet meer imponeren kan men zich afvragen wat de tegenwoordige mensheid, als het om het verkeersvraagstuk gaat, nog wel imponeert. De uiterst bewogen en zo onwederlegbaar juiste woorden van Prinses Wilhelmina aan dit probleem gewijd, hebben slechts een rimpeltje veroorzaakt op het onbewogen vlak van de onverschilligheid.

Nu zal men mij direkt tegenwerpen: „Maar over het werken en de ongevallen wordt toch al zo veel geschreven, er zijn vele tijdschriften, waaraan experts verbonden zijn, die zich uitsluitend hiermee bezighouden, er worden miljoenen besteed om de wegen te verbeteren, men tracht de weggebruikers op te voeden en de politie verzet op dit gebied bergen werk.” Natuurlijk is dit alles juist en alle pogingen om verbetering te brengen zijn lofwaardig en mogen zeker niet nagelaten worden. Zelfs zal dit alles wel wat helpen, al blijven ons die hoge cijfers van doden en gewonden, invaliden, weduwen en wezen aangrijzen. Maar al deze maatregelen werken om een medische term te gebruiken, slechts palliatief (verzachtend, tijdelijk, als asperine bij Typhus b.v.), ze nemen de symptomen voor een klein deel weg, maar tasten het kwaad niet in de wortel aan. Dat blijkt o.a. uit de stijgende ongevalcijfers.

En nu is het eigenaardig, dat men in alle tijdschriften op verkeersgebied in dit verband één woord merkwaardig zelden aantreft en dat is het woord snelheid. Heel vaak wordt dit woord gecamoufleerd door de uitdrukking „vlot”. Dat klinkt beter, onschuldiger en sportiever. „Vlotter” betekent echter hier sneller, vlugger, haastiger en dus gevaarlijker.

Het is de V van Velocitas, welke voorkomt in de formule $E = \frac{1}{2} m V^2$, hetgeen weer betekent, dat het arbeidsvermogen van beweging van een rijdende auto evenredig is met het kwadraat van de snelheid, wat op zijn beurt zeggen wil, dat de kracht van een botsing, de kracht waarmee mens of dier van de weg, uit de auto of tegen de wanden van de auto geslingerd wordt en ook de lengte van de remweg, evenredig is met het kwadraat van deze V (welke hier bepaald geen victorie betekent!)

Tegen deze V moet dus de strijd gevoerd worden en nu is het eigenaardig: daar wil men eigenlijk niet aan. Het aantal argumenten dat men tegen snelheidsbeperking aanvoert is legio. Een van de minst sympathieke is die welke ik dezer dagen aantrof in een motivering tegen herinvoering van de maximum-snelheid. „Men kan de klok niet terugzetten”. (Het verkeers-tijdschrift 1955 No. 5). Dit is een nietszeggende exklamatie. De schrijver van dit artikel zet zijn klok wanneer die voorloopt natuurlijk wel terug. En dat deze klok ietwat voorloopt, zal men toch zeker niet kunnen ontkennen gezien de vijftien honderd doden per jaar alleen in ons land. Zelfs de meest progressieve mens zet een voorlopende klok wel terug.

De pretenties van het moderne snelverkeer langs de weg en in de straten (met de nadruk op snel en in de straat) zijn zodanig dat men toch, in weerwil van alle jammerklachten, eigenlijk maar accepteert, dat in het eerstvolgende jaar weer vijftienhonderd + X onschuldige slachtoffers zullen vallen.

Men zou cynisch kunnen zeggen: men investeert in dit snelverkeer per jaar vijftienhonderd doden, dat is nu eenmaal noodzakelijk. Dubbel onbillijk is echter, dat deze investeurs andere mensen zijn dan de slachtoffers.

Ook de motivering voor het zich kunnen uitleven wat de snelheid (altijd maar deze V) betreft, nl. dat de toename van het aantal ongelukken niet het gevolg is van de afschaffing van de maximum-snelheid is gemakkelijk te weerleggen. Men hoeft zich maar eens in te denken, dat voor het straatverkeer (het interlocale verkeer is principieel iets anders) alleen in de grote steden een maximum-snelheid van 15 km (hoe ridikuul, welk een ketterij!) zou ingevoerd worden – om het geval eens extreem te stellen.

Het is dan een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, dat het aantal slachtoffers op staande voet tot de helft, een derde of minder zou dalen. De conclusie uit deze onderstelling (natuurlijk is het niet meer dan dat) is m.i. onweerlegbaar.

Wil men dus werkelijk het aantal verkeersslachtoffers radikaal verminderen, dan zal men (afgescheiden van alle andere maatregelen) moeten komen tot een drastische snelheidsbeperking in de straten. De strijd moet dus gaan tegen de V. Het komt tenslotte daarop neer, dat het zgn. snelverkeer in de bebouwde kom (daarbuiten kan men desnoods harder rijden) een offer zal moeten brengen, een offer waarvan het resultaat zeker de moeite waard is, dat honderden mensenlevens alleen in ons land zal sparen en ontzaglijk veel menselijk leed zal voorkomen.

Maar dit offer wenst men (de automobilisten, de motorrijders, in mindere mate de bromfietzers, de autoriteiten ook) niet te brengen en dus „houdt het schriklijk pleit aan”. Overigens zou men zich kunnen afvragen: „Is dit wel een offer?” In het hele verschijnsel van dit tegen beter weten in nodeloze gevaren voor anderen en voor zich zelf oproepen, zit iets dwangmatigs, ziekelijks, afgescheiden van het asociale, inhumane dus onzedelijke waardoor het zich kenmerkt. In het begin van de auto-æra moest er een man met een bel voor het vehikel lopen. Men vraagt zich af: „Wie waren de dwazen, de mensen van toen of die van nu?”

Tegen deze misdadige dwaasheid van het zich (en dan zonder lichamelijke inspanning) uitleven in een snelheidsdrang maatregelen, ook dwingende te nemen betekent de mensheid tegen haar eigen hartstochten in bescherming nemen, zoals men dit tegen opiummisbruik doet. Op de oorzaken van deze snelheids-manie in te gaan zou psychologisch te ver voeren; dat het een drift is, die als een lawine over ons gekomen is en welke in de geest van de moderne mens diep verankerd ligt is zeer zeker. Daarom helpen geen lapmiddelen.

(Zie verder pag. 11)

Weer een slachtoffer van de beruchte V van Velocitas. Wat wij hiermee bedoelen? Wel, lees het hierbij staand artikel. (Cliché Haagsch Dagblad).

10 x 10 = 500

In ons Verbond is één van de jongste officiële gemeenschappen een zeer speciale, n.l.: de „Humanistische Jongeren Gemeenschap”. Deze landelijke gemeenschap wil het trefpunt zijn voor alle H.V.-leden van 18 t/m 30 jaar.

In 1948 werd door de jongere leden van het Verbond, gedreven door de wens om in eigen kring vanuit de humanistische levensovertuiging te spreken over levensbeschouwelijke, culturele en sociale onderwerpen, deze groep gevormd.

Voor de specifieke jongerenproblemen (zoals: „is persoonlijke verantwoordelijkheid nog mogelijk?”, „verloving en huwelijk” en „waarop baseer ik mijn politieke keuze?”) worden hier besproken. Lag het aksent in de aanvang meer op het dispuut, gaandeweg werd de H.J.G. echter een „Jongere gemeenschap.”

Veel plaatselijke gemeenschappen betekenen dan ook meer voor hun leden dan, alleen maar een debat- of gezelligheidsklub. Als plaats voor de zoekende jongeren is de H.J.G. hoe langer hoe meer van betekenis geworden.

In tegenstelling tot vele andere jongerenorganisaties is de H.J.G. nog steeds groeiende. Het vorig jaar mocht zij dan ook een winst van ca. 100 leden boeken.

Ook dit verenigingsjaar, het jubileumjaar van het H.V., hoopt zij 10 x 10 leden te kunnen inschrijven, waardoor de mijlpaal van 500 leden zou worden gepasseerd.

Aan alle leden van het Verbond vragen wij dan ook: maak de jongeren in uw kring attent op de H.J.G.!

Vervolg: Het gaat om de mens ook bij het snelverkeer

Ten slotte zou men kunnen vragen: „Wat heeft het Humanistisch Verbond hier mee te maken?” Als humanitaire gemeenschap natuurlijk alles! Een tweede vraag is: „Zou het verstandig zijn, als het Humanistisch Verbond zich op dat gebied intensief zou gaan weren?” En zo vreemd als het misschien klinkt na het bovenstaande zou ik willen antwoorden: „Neen” (afgescheiden van het van tijd tot tijd anderen alarmeren en stimuleren, eventueel steunen in hun actie). Het Humanistisch Verbond heeft echter al zoveel hooi op zijn vork, het staat als organisatie relatief nog zo zwak, dat het wel onmogelijk zou zijn nog een nieuwe omvangrijke taak op zich te nemen.

Ondankbaar zou deze opdracht n.l. zijn, omdat de bestrijding van de snelheidsdrift merkwaardig sterke, emotionele reacties opwekt, (hieruit blijkt het drijfmatige). Het Verbond zou naast de vele en machtige vijanden die het al heeft en die het trachten te verpletteren er een nieuwe bij krijgen n.l. de tijdgeest die nu eenmaal de snelheid wil. Dat betekent niet, dat de strijd tegen het snelverkeer (voorlopig in de bebouwde kommen) fatalistisch opgegeven mag worden.

Er zijn meer strijden geweest tegen de geest van de tijd bv. tegen de heksenprocessen, maar het is beter, dat het Humanistisch Verbond deze reuzentaak overlaat aan gemeenschappen, die machtiger (en pretentieuzer) zijn, meer volgingen hebben, financieel veel sterker staan (geld is de drijfkracht van alle propaganda) en die uit hoofde van hun beginselen in dit opzicht een heel wat krachtiger geluid behoorden te doen horen, dan ze totnogtoe gedaan hebben (in de eerste plaats de kerkgenootschappen en verder de politieke partijen). Uit humanitair, godsdienstig en politiek oogpunt is het bevreemdend, dat ook deze zo belangrijke groeperingen evenals het grote publiek betrekkelijk zo passief blijven en niet veel krachtiger op beper-

SPANJE: land, volk, cultuur

Het is goed, dat naast een aantal recente boeken over Spanje, geschreven door volgschlagen leken op het gebied van de geschiedenis der Spaanse cultuur en naast andere, door gelegenheidshispanisten aaneengeflanst, er een van een man van het vak, onze bekende Groningse hispanist Dr. Geers, het grote publiek over Spanje komt inlichten. (dr. G. J. Geers: „Spanje: land, volk, cultuur”. Uitgave: Het Wereldvenster). Het is een serie hoofdstukken, die alle een verschillend aspect van het Spaanse leven behandelen. Zij vormen slechts in zoverre een geheel, dat ze alle gekleurd worden door de zeer persoonlijke visie van de schrijver. Geers is een man-van grote belevingszucht, en tevens een; die Spanje goed gezien heeft. Een bezwaar echter is, dat hij het te lang geleden gezien heeft. Daardoor is veel interessanter, wat hij over vroeger schrijft, dan wat hij over het heden te zeggen heeft. Zo mis ik in zijn eerste hoofdstuk na de kernachtige en bondige behandeling van de burgeroorlog er een van de geschiedenis van 1938 tot heden. De hoofdstukken over de beeldende kunsten zijn met weinig verandering overgenomen uit zijn oudere werk „De Renaissance in Spanje”.

Het meest bewonder ik de behandeling van de „romancero”, die van de armoede en bedelarij (hoewel de hier beschreven toestanden voor een deel tot de verleden tijd behoren) die van de stierengevechten en die van volkslied en volksdans. Verrassend zal het voor vele onzer lezers zijn te vernemen, hoezeer de Spaanse letterkunde de onze beïnvloed heeft. Schrijver, die van huis uit Neerlandicus is, is hier wel bij uitstek een kenner.

Ter verbetering in mogelijke herdrukken maak ik attent op de volgende onjuistheden: de H. Hermandad (p. 18) is uit de tijd van Ferdinand en Isabella, dus veel later dan de daar besproken Hermandades, Flandes (p. 21) was voor de 16de-eeuwse Spanjaarden hetzelfde als de Lage Landen. De kort geleden ontdekte Hebreeuwse gedichten met Spaanse refreinen komen niet uit de rommelkamer van de Moskee in Caïro maar uit de „Genizah” van de Synagoge. De mededeling over de romance van de Infante Arnaldos (p. 45-46) moet verduidelijkt worden. Toreador (p. 63) is geen Frans verzinsel, maar een in het Spaans verouderde term. Bij de 17de-eeuwse schrijvers komt het woord nog voor. Tocado de Gloria (p. 169) moet zijn Toque of Repique de Gloria.

PROF. J. A. VAN PRAAG

Mens contra natuur

In „Weten” is een artikel verschenen getiteld: „De mens als harmonieverstoorder”. Wie hierbij even stilstaat, moet wel tot de konklusie komen, dat de mens de schrik van zijn omgeving is. Overal waar hij ten tonele verscheen, heeft hij het aangezicht zijner omgeving gewijzigd, meer dan eens zelfs katastrofaal. Door bv. het uitroeien of invoeren van diersoorten, heeft hij evenwichtsverstoringen in de natuur teweeggebracht, die hem zelfs noodlottig kunnen worden.

Zo wordt het voorbeeld van St. Helena genoemd, eens een weelderig eiland, dat later door het invoeren van geiten in 1513, successievelijk is verworden tot een woest, dor, droog gebied, slechts geschikt voor verbanningsoord. Door het uitroeien van de nuttige, doch heerlijk smakende trekduif in de Ver. Staten deden de rupsen- en insektenplagen hun intrede in het land, jaarlijks miljoenen dollars schade aan de gewassen berokkend. In Australië hebben mens en ingevoerde hond de buidelwolf en nog andere buideldiersoorten geheel of nagenoeg geheel uitgeroeid en met het invoeren van het

koniijn heeft de mens zichzelf grote ellende bezorgd.

Om de slaven op de suikerplantages het weglopen te beletten, heeft men destijds aan de bestiale gedachte uitvoering gegeven in een gebied om de tuinen gifslangen in te voeren. Deze vermenigvuldigden zich in de nieuwe omgeving zo snel, dat ze ook in de riettuinen terecht kwamen. Om dit weer te beletten, voerde men Herpestes ichneumon, een roofdier, in, dat helaas meer belangstelling koesterde voor het riet dan voor de reptielen, zodat men op een gegeven ogenblik te doen kreeg met twee plagen, die oorspronkelijk geen van beide bestonden! Zo kan de mens door het verstoren van de biologisch evenwichtige samenlevingen veel ellende veroorzaken, niet alleen voor zich zelf, maar ook voor de ganse natuur.

„Humanitas” toont verheugende groei

„Humanitas” – de vereniging voor maatschappelijk werk op humanistische grondslag, die dit jaar haar tienjarig bestaan viert – laat uit zijn jaarverslag over 1954 verheugde klanken horen. En dit is begrijpelijk als men leest, dat het ledental toenam van 7621 tot 8900, een uitbreiding dus met 1279, ruim 16 procent! Het is bekend, dat „Humanitas” nú al een flink eind is opgerukt naar de 10.000 leden.

Verheugd is het bestuur van „Humanitas” ook, omdat het werk van onze zuster-organisatie in de breedte en in de diepte uitgroeiende: de reklasseringsarbeid werd met nieuw elan aangevat en voor het werk in de zogenaamde ontwikkelingsgebieden kon men een speciale functionaris aanstellen. Trots is men vooral, omdat in Hengelo het complex woningen voor bejaarden gereed kwam. Teleurstelling spreekt echter ook uit het verslag: omdat men niet alle arbeid, die aangevat werd, tot een goed eind kon brengen, maar vooral ook: teleurstelling over de wijze, waarop „Humanitas” nog te dikwijls werd bestreden. Maar ondanks dit, of wellicht: juist ondanks dit zet „Humanitas” zijn arbeid met extra inspanning voort.

T. J. E.

IK denk er ZO over

U wordt voor zwakzinnig versleten

Eenige tijd geleden stond in „Mens en Wereld” een kleine, maar bijzonder belangrijke bijdrage van „Anna”, die tegen de gedweehed optornde waarmee de mensen zich bij hun aankopen zogenaamde cadeaux laten aanleunen. Het artikel liet goed uitkomen hoe waardeloos deze quasie presentjes zijn, lorren die niemand zich uit eigen beweging zou aanschaffen, hoe goedkoop ze ook mogen zijn. Het kwam tegen de bluf op die voddens bovendien een geschenk te noemen, ofschoon zelfs de in de economie volmaakt ongeschoolde begrijpt, dat hij ze zelf betaalt, doordat hem een hogere prijs voor zijn eigenlijke aankoop wordt afgehouden, dan zonder dit lokmiddel voor de betreffende koopwaar nodig zou zijn. En, last but no least: het stelde het funeste effect op de smaak aan de kaak, evenals het verlies van het gevoel voor iets behoorlijks, voor fatsoenlijke dingen in huis.

Mij was deze verbolgenheid uit het hart gegrepen en ik hoop ten zeerste, dat dit artikel in velen iets heeft verstevigd, dat ik eergevoel zou willen noemen.

Ter aanvulling zou ik graag een euvel willen aanstippen, dat zo mogelijk nog funester uitwerking heeft en in ieder geval aanzienlijk groter van omvang is, dus nog erger de smaak van het onderscheidingsvermogen ondermijnt. Een euvel bovendien, dat een dergelijke graad van onbenul en geestelijk verval bij hen veronderstelt die deze banaliteiten uitentreuren voorgeschoteld krijgen, dat het me met stomheid slaat, dat er niet met massale boycot tegen wordt geprotesteerd.

U kunt geen krant openvouwen, of de kwalijke walm van reeksen advertenties slaat u tegemoet waarin een klier van een vent of een lijs van een vrouw u op zijn zoetsappigst iets aanpraat. Daar u door de firma's in kwestie als te imbeciel wordt beschouwd om uit uzelf te vatten, dat die misselijke, kwansuis stralende of, als tegenstelling, kwansuis mokkende sujetten niet met hun grote teen redeneren, wordt u hun aanpraten verduidelijkt, doordat er uit hun monden notabene een slip hangt waarop u hun gewauwel over oma's geurigste thee of opa's beste shag of zusjes vlugste soep of paatjes lievelingstabak en matjes lijfkoekje wordt voorgedaasd. En uw hond blaft en uw kat miauwt u wat over uw voedsel toe dat van de weeste sentimentaliteit druipet.

Kijkt u eens één keer aandachtig naar die belachelijke toetwerken waarmee u wordt verzocht zich te identificeren, leest u eens één keer aandachtig de belachelijke teksten waarmee u wordt uitgenodigd in te stemmen – er wordt immers grif aangenomen, dat u op dit walgelijke gedoe nu ook wel aan het kopen van het u op deze wijze aangedraaide artikel zult slaan – en overdenkt u dan eens ernstig wat ons dag in dag uit als smaak- en oordeelsbederf wordt voorgezet.

Sinds deze humbug aan de gang is, koop ik niets, nog geen lucifer, bij lieden die hieraan meedoen. Zouden we niet gezamenlijk dit uithollingsproces van onze cultuur stuiten, wanneer we ons allemaal zouden voornemen liever een eindje om te lopen, dan ook maar het geringste in winkels te kopen die aan deze degradatie van onze geestelijke waarden meedoen? Het is zaak zeer huiverig te zijn voor de kwaliteit van het stoffelijke dat bij hen wordt verkocht die zich niet schamen ons geestelijk een dergelijk bocht aan te smeren.

In musea, scholen, huisgezinnen, verenigingen, overal trachten verantwoordelijke mensen aankomende mensen lichamelijk en geestelijk iets goeds mee te geven. Onduldbaar is het dan ook, dat we, in plaats van deze pogingen op alle gebieden te steunen, geen vinger zouden krom maken om dit soort van ondergraving van het goede de kop in te drukken.

Laten we de rijen aaneensluiten en ons tegen zulk bederf keren en weren. Ook op dit terrein moeten we voor ons cultureel bezit opkomen.

TIL BRUGMAN

Zeer geachte Mevrouw Brugman,

Deze brief onder uw fulminatie tegen de advertenties is helemaal niet redactioneel, ofschoon de hoofdredacteur ondertekent. U houdt, evenals ik, van krachtige taal en u schuwt, evenmin als ik, enige overdrijving. Mag ik nu eens, zoals men dat noemt, dialectisch te werk gaan en mijn overdrijving tegenover de uwe plaatsen?

Het is, in de tegenwoordige phase van de economische ontwikkeling onmogelijk om een massaproduct te verkopen zonder massale reclame. En de concurrentie, die daaraan ten grondslag ligt, maakt dat het product goed wordt en blijft. U wilt toch hoop ik niet, zoals in Rusland en de satellietstaten één soort zeep, schoenen, lampen, cigarettens, enz. enz., die men moet kopen? Een zekere vrijheid in de keuze geeft de consument een prettig gevoel dat men met oordeel mag en kan kiezen.

En die arme consument betaalt toch al die reclame-onzin. Ja, natuurlijk betaalt hij die, maar het is, behalve bij sommige producten, zoals cigarettens, aantoonbaar dat het product, door de reclame, goedkoper kan worden, door de massa-afzet.

En dan blijft over, als wij het over deze dingen eens zijn: de aesthetische zijde. Ja, ik ben het met u eens, de aard van de teksten en tekeningen is vaak dom, lelijk en irritant, zelfs meestal. Maar als de affiches en de advertenties „te” mooi zijn of te „geestig” zoals in Frankrijk dikwijls het geval is, dan spreekt men over de reclame maar dan koopt men het product niet. En dan, geachte tegenstandster, de reclame richt zich, in hoofdzaak, op de gemiddelde huisvrouw en dan wel in 't bijzonder op irrationele lagen in haar persoon, dus niet op het rationele onderscheidingsvermogen van individualistische intellectuelen. Niemand koopt in 't algemeen bewust op één advertentie, maar als men te kiezen heeft uit een aantal merken, dan zal men datgene kiezen, dat door een gehele campagne in het onderbewuste is gekomen.

De tijd dat reclame diende om met een hoop fanfare en humbug, een slecht product aan de man te brengen is lang voorbij, dat weet iedere producent. Waarmee ik maar zeggen wilde dat, indien U alle reclame makende firma's boycot, U dan vast en zeker slechtere zaken koopt en daar is niemand bij gebaat.

De middeleeuwse gilden zijn voorbij, dat moeten we maar accepteren, geachte schrijfster. En die vreselijke reclame-cadeaux voor de kinderen? Ja, onnodig en lelijk. En de stomme facies en opgewekte oma's? Afschuwelijk, mevrouw Brugman, we zijn het daar roerend over eens. En toch... U kunt er, goedkoop, uitstekende thee, zeep, meubels, jurken, margarine door krijgen.

Met hartelijke groeten,

Uw

H. BONGER

Kan dat nog in Nederland?

Voor mij ligt „The Liberal”, hetwelk beweert te zijn een rationalistisch maandblad voor de vrije gedachte. Dat het hiermede in Uncle Sam's land ook nog geen koek en ei is, laat ons het artikel weten van de hand van K. M. Whitten in voornoemd blad van April j.l. Onder het opschrift: „Leslie Hill versus Springfield School Board”, schrijft de heer Whitten:

„Ofschoon de Constitutie van de Verenigde Staten zegt dat Leslie Hill van Springfield, Mo., gekozen kan worden tot het ambt van president, of vice-president van de Verenigde Staten van Amerika, of tot de Senaat voor het district waartoe hij behoort, niettegenstaande dit alles, zegt Williard J. Graff, super-intendent der Openbare school in Springfield City, zelfs deze hoge onderscheidingen zijn niet voldoende om hem als onderwijzer in „onze” scholen te verkiezen. Hij heeft Hill ontslagen uit zijn betrekking als leraar in de natuurkunde op Pipkin Junior High School, welke post hij sinds 1947 bekleedde.

Welke misdaad of daad van morele verdorvenheid wordt dit monster ten laste gelegd? Is het moord, verminking, verleiding, of verduistering van staatsgelden? Of mogelijk iets anders dat door staat of wet erkend wordt als een ernstige overtreding, waarop gevangenisstraf of erger zou staan? Niets van dit alles. Hij werd er van beschuldigd iets te zijn waartoe hij, volgens de Supreme Court (vergelijkbaar met onze Hoge Raad) van de Verenigde Staten, volkomen het recht toe heeft. Leslie Hill is athéïst en geeft dit eerlijk toe. Een van zijn

leerlingen vroeg hem of hij in God geloofde. Hij zei: „neen”, en toen er verdere vragen volgden, deelde Hill de jongens mee, dat hij deze vraag graag na schooltijd wilde behandelen indien men het er voor over had hiervoor na te blijven, hetgeen 25 jongens deden.

Het is niet moeilijk in te zien wat gebeurde. Jongens tussen 10 en 20 jaar zagen zich geconfronteerd met het feit, dat onze planeet reeds gedurende honderden miljoenen jaren bestaat en dat levende wezens, ook de mensen, evolueerden vanaf lagere vormen. Thuis echter, en overal in hun omgeving, wordt deze knapen nog verteld, dat de aarde 6000 jaren geleden werd geschapen in zes dagen door een daad van een bovennatuurlijke God. Enige van Hill's leerlingen vonden het klaarblijkelijk moeilijk zich te verzoenen met dit verschil tussen wetenschap en godsdienst. Evenals andere leerlingen dit duizenden keren in andere scholen deden, hebben zij hun leraar om uitleg gevraagd. Verscheidene leraren gaan zulke vragen uit de weg of geven vage, weinig zeggende antwoorden. Hill evenwel vertelde vrij en frank de aanvaarde wetenschappelijke zienswijze over de aard van de kosmos, dat hij het verhaal van Adam en Eva niet aanvaardde, ook niet het verhaal over de hemel en de hel. Enige leerlingen deelden hun ouders mee wat Hill had gezegd en dit werd de schoolopziener (superintendent) Graff voorgelegd. Hij ondervroeg Hill en eiste zijn ontslag met vermelding, dat volgens zijn zienswijze er geen plaats voor atheïsten of agnostici in het systeem van de openbare school is.

(Zie verder pag. 13)

Lijst van Boeken en Brochures

	Prijs:		Prijs:
Erasmus, Spel van het Humanisme , door Prof. Dr. G. Stuiveling, 154 blz. in linnen band	f 7,90	Humanisme en Sociale Gerechtigheid , Rapport van een commissie, ingesteld door het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond 31 blz.	f 1,15
Rooms Gevaar of Katholiek Recht , door Dr. E. Brongersma en Dr. O. Noordenbos, 207 blz.	„ 6,90	Humanistische Gedachten , 10 radiolezingen	„ 1,25
Ontmoeting tussen Oost en West , door Dr. J. Kwee Swan Liat, 175 blz.	geb. „ 6,50 ing. „ 4,90	Het Humanistisch Verbond antwoordt , Antwoord op het Rapport van het Centrum voor Staatkundige Vorm- ing: „Overheid en Humanistisch Verbond” 32 blz.	„ 0,90
Geloof en Ongeloof , door M. G. Warffemius, 172 blz. in cart. band	„ 4,25	Reproductie Erasmus , (in vierkleurendruk) opgeplakt „ 0,80 onopgeplakt „ 0,60	
Liefde, Huwelijk en Sexualiteit , door Dr. V. W. D. Schenk, 146 blz. in linnen band	„ 3,90	Humanisme en Opvoeding , Rapport van een commissie, inge- steld door het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond 39 blz.	„ 0,75
Het Menselijk Leven , eenvoudige zedenleer, door A. Vloemans, 122 blz. in cart. band	„ 3,90	De Achtergrond van ons Opvoedingswerk , door H. J. Lips	„ 0,50
Cursus „Geestelijke Verzorging” , door Dr. J. P. van Praag, 40 blz.	„ 2,50	Over Waarde en Norm in het Humanisme , door Dr. P. A. Diets (overdruk uit „Mens en Kosmos”) „ 0,35	
Humanisme en Religie , een serie opstellen van J. P. van Praag: Inleiding D. H. Prins: Religie en Beleving P. Schut: Rede en Religie G. H. Streurman: Mens en Cosmos bij Goethe H. Redeker: Religieus Existen- tialisme Kwee Swan Liat: Oosters Humanisme 91 blz.	„ 1,90	Statuten en Huishoudelijk Reglement	„ 0,25
Ontmoeting der Levensovertuigingen , Wat ons bindt en scheidt Inleidingen gehouden op de Zomerschool 1954 57 blz.	„ 1,90	Mens en Lied	„ 1,25
Uitgaven van het Nederlands Gesprek Centrum:		Humanisme en Socialisme , door Prof. Mr. H. R. Hoetink	„ 0,50
1. Wat wil het Nederlands Gesprek Centrum?	„ 1,—	Oud-Indische Mystiek , door Prof. Dr. B. Faddegon	„ 0,50
2. Arbeid en Eigendom	„ 1,50	Een Poging tot Plaatsbepaling door Dr. J. P. van Praag 16 blz. — gebroch.	„ 0,40
3. Idealen van Opvoeding	„ 1,50	Een Verrassende Ontmoeting	„ 0,25
4. Staat en cultuur	„ 1,50	Toelichting op Beginsel en Doel	„ 0,25
5. Centralisatie en Decentralisatie	„ 1,50	Rapport Bijbelonderwijs , Rapport van een commissie, inge- steld door het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond	„ 0,20
6. Filosofie en Geloof	„ 1,50	Uit de Schat van Hellas , door Prof. Dr. D. Loenen (3 lezingen)	„ 0,30
7. Conceptie-regeling	„ 1,50	Wat ben ik eigenlijk?	„ 0,25
8. Het Samenleven in Nederland	„ 1,50	Sexuele Opvoeding , door Dr. V. W. D. Schenk	„ 0,15
9. Kerk en Staat	„ 1,50	Het gezonde Huwelijk , door Mevrouw A. C. Ploeg-Ploeg	„ 0,15
10. De Sport in onze Samenleving	„ 1,50	Plezier in het Werk , door C. H. Schonk	„ 0,15
Wordend Humanisme , een historisch overzicht door Prof. Dr. D. Loenen, Dr. O. Noordenbos en Dr. J. P. van Praag 62 blz.	„ 1,25		

Verkrijgbaar bij de Gemeenschappen en bij het Centraal Bureau, Bleyenburgstraat 1,
Utrecht. Tel. 10163, postgirorekening 304960.

Vervolg: Kan dat nog in Nederland?

Hill weigerde dit ontslag te aanvaarden en zei: „We hebben godsdienst-vrijheid in dit land, niemand behoeft bang te zijn om uitdrukking te geven aan wat hij gelooft.” Hij zei, dat hij zijn leerlingen voorhield *zelf* te denken in plaats van te geloven wat hij of wat andere

leraren hun vertellen. Hill werd hierna ontslagen.”

De heer Hill laat het hier echter niet bij zitten. Hij is bezig voor zijn recht te vechten. Verscheidene organisaties nemen het voor hem op, ook in financieel opzicht. Het blad eindigt met er de nadruk op te vestigen dat het niet alleen Leslie Hill's recht is om te vechten voor zijn eerlijke, te respecteren overtuiging. „Het is een strijd van ons allen!”

STEPHEN PONS

HUMANISTISCHE WEEKKALENDER 1956

Schild: reproductie van de beroemde ets van Rembrandt *De Bedelaars*

Teksten: deze werden weer gekozen door H. G. Cannegieter en G. Stuiveling

Prijs: f 2,25

Te bestellen bij de gemeenschappen of bij het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht
Postgirorekening 30 49 60

De A. S. P.

publiceert met ingang van 15 October 1955 iedere veertien dagen een hoofdstuk van het boek van

AUGUSTIN SOUCHY:

Licht over Spanje

De Spaanse burgeroorlog en Revolutie 1936-1939

Abonnementsprijs f 2,50 per jaar

Gratis proefnummers bij administratie:

„Anarcho Syndicalistische Persdienst”
Orteliusstraat 51^a, Amsterdam (W.)
Postrekening 574995

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr H. Bonger. Redactie-
secretaris: J. van Straten, Goethelaan 73,
Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie
en advertenties: Bleyenburgstraat 1,
Utrecht. Tel.: 10163. Postgiro 304.960,
c.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.
Advertentietarieven op aanvraag. Kleine
advertenties: f 1,— p. regel. Abonne-
mentsprijs: voor leden van het Huma-
nistisch Verbond f 3,— p. jaar, voor niet-
leden f 5,—. Buitenland f 6,—. Losse
nummers: f 0.20.

Klandestien onderwijs in de Zuid-Afrikaanse Unie

Het bekende Amerikaanse weekblad „Time” reproduceerde op 15 aug. 1955 een foto van een klandestien leslokaal in de Zuid-Afrikaanse Unie. Het toont een donkere, oude garage, waarin 38 negerkinderen onderwijs ontvangen. Elke morgen komt hun onderwijzer met een klein, in krant gewikkeld schoolbord het lokaal binnen, de deur wordt zorgvuldig achter hem op slot gedaan en het onderwijs begint.

Sinds de Bantoe-opvoedingswet in het afgelopen voorjaar in werking is getreden, zijn tal van zulke illegale scholen in de Unie ontstaan. Gedeeltelijk zijn zij een antwoord op het sluiten door de minister voor Naturellen zaken van een aantal scholen, die door de leerlingen als protest tegen de Bantoe-opvoedingswet geboycot werden. De kinderen komen samen in woningen en andere lokalen, in de vorm van „clubs”, met „leden” en „groepleiders”, en onder andere vermommingen, zoals het Afrikaanse Nationale Kongres en de Afrikaanse Opvoedingsbeweging hebben aanbevolen. De politieke politie zoekt waarschijnlijk naar de wetsovertreders. Stukjes krijt en flessen inkt zijn belangrijke bewijsstukken. En de onderwijzer, die gepakt wordt, krijgt 140 dollar boete en zes maanden gevangenisstraf.

De Bantoe-onderwijswet verbiedt niet alle onderwijs aan zwarte kinderen, maar stelt dit geheel apart en op een minderwaardige basis. Typerend is, dat het onderwijs der Afrikaanse kinderen van het ministerie van Onderwijs naar dat van Naturellen zaken is overgebracht. En de minister voor Naturellen zaken, *Hendrik F. Verwoerd*, die er vrijwel onbeperkte zeggenschap over kreeg, heeft o.m. verklaard, dat de inboorlingen van jongsaf moeten leren, dat zij geen gelijkheid met de blanken zullen krijgen.

De grote Franse denker *Alain* heeft geschreven, dat het opleggen van gewoonten betekent het vernietigen van andere gebruiken en dat hieraan gevaren verbonden zijn. Indien Afrikaners (waaronder hier steeds de zwarte bewoners van Afrika worden verstaan, de blanke inwoners van de Zuid-Afrikaanse Unie worden Zuid-Afrikaners genoemd) op min of meer westerse wijze worden opgevoed, ontnemen men hun de oude stamopvoeding, die met hun geboorte begonnen is en hen overeenkomstig de sociale en kulturele gewoonten in de levenswijze van het maatschappelijke verband heeft ingevoerd. Komt de opvoeding in handen of onder grote invloed van blanken, dan worden stamopvoeding en -verband vernietigd, de Afrikaners worden ontstamd, ontworteld. En, wat het ergste is, hun wordt door de bestaande rasdiscriminatie verhinderd nieuwe bindingen te verkrijgen met of in het milieu, waartoe de cultuur, waarmee zij tijdens hun studie hebben kennis gemaakt, hen geleid heeft.

Op die manier worden de ontwikkelde Afrikaners mensen, die gekwetst en teleurgesteld („gefrustreerd”) zijn door belemmerde ontwikkelingsmogelijkheden. Maar ook de Afrikaners, die het niet zo ver op de trap der Europese kennis gebracht hebben, worden door een westerse opvoeding uit hun verband gehaald, omdat deze opvoeding niet aansluit bij de primitieve opvoedingssystemen en gewoonten. En dit is van die edukatie ook niet de bedoeling geweest.

Want waartoe en waarvoor zijn zij door de blanken opgevoed? Allereerst veelal om hen tot geschiktere subjekten of objekten voor evangelisatie en christendom te maken. Deze arbeid, die door vele zendelingen met grote opofferingen is verricht, omvatte meer dan een onderwijzen van het christendom maar greep diep in in het persoonlijke en maatschappelijke leven der primitieve volken. Is de maatschappij tweeslachtig geworden, d.w.z. zijn er blanke kolonisten gekomen, dan worden met de „opvoeding” bepaalde praktische doeleinden nagestreefd: de Afrikaners moeten geschikt zijn voor de agrarische, huiselijke en later industriële arbeid, die de kolonisten van hen vragen.

Is de Afrikaan tot het christendom bekeerd, dan konstateert hij weldra, dat hij ondanks zijn opvoeding en godsdienst en de leerstellingen die hem zijn onderwezen, niet de gelijke van zijn blanke mede-christenen is, dat hij geen politieke rechten, economische mogelijkheden en sociale waardigheid bezit. Met eveneens als gevolg: diepgrijpende teleurstelling. Voldoet hij goed aan de normen, die zijn praktische „opvoeding” hem gewezen hebben, bewerkt hij het land b.v. op een wijze, dat de kolonisten de leiding daarvan vrijwel geheel aan hem kunnen overlaten, toont hij zich verantwoordelijk en uiterst betrouwbaar in de blanke huishoudens, blijkt hij geschikt in vele bedrijven en tot behoorlijke prestaties in staat, dan belet ook hier weer de „colour bar” hem hogerop te komen.

Op deze wijze zijn er dus in staten als de Zuid-Afrikaanse Unie en Kenya een steeds toenemend aantal „gefrustreerde personen” ontstaan, die uit hun verband zijn gerukt en niet in een nieuw verband met nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden zijn opgenomen. In plaats van deze mensen emplooi voor hun ambities te geven, hen deelgenoot en daarmee belanghebbende in het bestaande maatschappelijke bestel te maken, in plaats van deze vreedzame, raciaal-demokratische ontwikkeling, wil de huidige nationalistische regering van de Zuid-Afrikaanse Unie de blanke overheersing handhaven en voor eeuwig bestendigen. Als één van de middelen daartoe dient de wet op het zg. Bantoe-onderwijs van 1953. Zeer bewust heeft de reeds genoemde minister Verwoerd gezegd: „Daar is geen plaats voor de Bantoe boven het peil van zekere soorten arbeid in de Europese gemeenschap.” En in het rapport van de betreffende commissie wordt geschreven, dat Engels en Afrikaans moet worden onderwezen op zulk een wijze, dat het Bantoe-kind zijn weg in de Europese gemeenschappen kan vinden; mondelinge of schriftelijke instructies volgen kan; en een eenvoudig gesprek met Europeanen over zijn werk en andere onderwerpen van gemeenschappelijk belang voeren.

Afrikaanse kinderen wordt het recht ontgenomen op een gelijkwaardige opvoeding als de blanke en hun wordt belet hetzelfde ontwikkelingspeil – te vergelijken met de eerste en tweede klasse van ons lager onderwijs – te bereiken.

De schooluren voor Afrikaanse kinderen in „sub-standards” worden beperkt tot drie uur per dag. En gedurende die tijd zijn ouders en kinderen verantwoordelijk voor de zorg en het schoonhouden der primitieve lokalen en terreinen.

Het is de bedoeling van de Nationalisten om de scholen aan de zending en de missie te ontnemen en geheel onder de regering te brengen. Volgens de tegenstanders om een „opvoeding tot onwetendheid” tot stand te brengen, volgens de Nationalisten om de Afrikaners zelf te laten zorgen voor de opvoeding van hun kinderen. De scholen moeten dan ook het eigendom van de stammen worden. En de talen: hun eigen talen. Wanneer men weet, dat er in de Z.A.U. zeven Afrikaanse hoofdtalen zijn en kennis genomen heeft van de verenigende funktie, die het Engels in India heeft betekend, begrijpt men, dat vele Afrikaners tegenstanders zijn van het oriënteren van het onderwijs op de taal in tegenstelling tot het vroegere criterium: de godsdienst.

Veertig procent der Afrikaanse kinderen bezoeken een school en weinigen komen verder dan standaard 2 (te vergelijken met onze vierde klas L.O.). De grote meerderheid is dus analfaabeet. Het aantal leerlingen neemt voortdurend sterk toe en dienovereenkomstig de begroting. De „Weeklikse Nuusbrief” heeft geschreven: „As aan alle Bantoe-kinders van schoolgaande leeftijd op die ou stelsel onderwijs verskaf word, sou die Bantoe-onderwijs die Staat uiteindelyk minstens sowat £ 20.000.000 kos. Met die nuwe koördinasie en die beter aanwending van die middels en bestaande gerieue word die huidige getal 900.000 van naturelle-kinders al klaar met ’n paar honderdduizend opgestoot... Bantoe-ouers sal voortaan moeten toesien dat hun kinders die skool minstens twee jaar lank gereeld bywoon.” Hier blijkt dus duidelijk, dat men een vermindering der kosten wil, terwijl natuurlijk een belangrijke vermeerdering noodzakelijk is. Inderdaad zijn de latere jaren de kosten van het „Bantoe-onderwijs” enorm toegenomen, maar wanneer men ze vergelijkt met de kosten van het onderwijs voor blanke kinderen en de verhouding der aantallen in aanmerking neemt...

Het is echter volkomen onjuist de kosten steeds weer als „Europese bijdrage” voor te stellen. Zonder rekening te houden met de goedkope arbeid, die de Afrikaners aan de Z.A. ekonomie leveren, met de indirekte belastingen, die ook zij betalen, en de hoofdelijke belasting, welke alle mannelijke Afrikaners van 18 jaar en ouder betalen en die binnenkort verhoogd zal worden. Terwijl de Afrikaners veel meer zouden willen en kunnen betalen, indien de belemmeringen, die hun beletten meer te bereiken, werden opgeheven!

Door het optreden van de Z.A.-regering tegen de scholen van zending en missie is de Bantoe-onderwijswet de laatste tijd in de pers gekomen. Het blijkt, dat alle kerken met uitzondering van de Nederlands Hervormde, die volgens Hollandse begrippen Gereformeerde genoemd moesten worden, zich tegen deze wet verzetten. Maar de Nationalisten hebben de meerderheid en dus is de Bantoe-onderwijswet ingevoerd.

J. B. MEYER

Congres „Jeugd 1955”

Van 10 tot 12 November zal in Amsterdam een congres worden gehouden, waar men de huidige situatie van de jeugd kritisch wil beschouwen. Een groot aantal organisaties, die zich hetzij direct of indirect met jongeren bemoeien, heeft zijn steun aan dit congres toegezegd. Sprekers uit verschillende levenskringen zullen er het woord voeren: prof. dr W. Banning, dr N. Perquin S.J., dr Ph. J. Idenburg, prof. dr J. Waterink, dr H. Fortmann en prof. dr M. J. Langeveld. Voorzitter zal zijn ds N. O. Steenbeek. Het secretariaat van het congres is gevestigd bij de Nederlandse Jeugdgemeenschap, Henri Polaklaan 14, Amsterdam-Centrum, waar men alle inlichtingen omtrent deelneming enz. kan verkrijgen.

Slechts één

nieuwe abonné op
„Mens en Wereld”

moet U winnen om het bekende portret van Erasmus
– gedrukt in vier kleuren – cadeau te krijgen

Dit is toch niet moeilijk!

Een gesprek van vijf minuten met een H.V.-lid of
een geestverwant is meestal voldoende. Laat hun
ons vernieuwde blad zien

U schrijft een briefkaart

naar het Centraal Bureau,
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht
en dát zorgt voor de rest:

U ontvangt uw plaat

en de nieuwe abonné
„Mens en Wereld”
en de plaat

DOE HET NOG VANDAAG

Rooms gevaar of Katholiek recht?

door dr. E. Brongersma en
dr. O. Noordenbos

207 pagina's Gebonden f 6.90

Verkrijgbaar bij:

STICHTSCHE BOEKHANDEL
Nobelstraat 29 - Utrecht
Telefoon 11372 - Giro 306588

ERASMUS

Spel van het Humanisme
door Prof. Dr. Garnt Stuiveling

In dit toneelstuk heeft Garnt Stuiveling
de innerlijke ontwikkeling van deze grote
Nederlander uitgebeeld

154 pag. Prijs geb. f 7,90

Uitgave van Querido, Amsterdam

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau
van het Humanistisch Verbond,
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960

Postbibliotheek van de Nederlandse Protestanten Bond

(Vrijzinnig Protestantse Lectuurverzorging)

zendt gratis en franco lectuur over de Bijbel, Vrijzinnig godsdienstige onderwerpen,
opvoedkunde, ook biographieën, Kerstlectuur enz.

Aanvragen: Warmonderweg 7, Leiden

Catalogus wordt toegezonden na ontvangst van f 0,50 op Gironr. 401238 te Leiden.

Boeken Van Loghum Slaterus

Dr H. Bongers

Thomas Jefferson, Leraar der Mensenrechten f 3.25

Alg. Doopsgezind Weekblad

Men zou deze studie in vele handen wensen. De schrijver verstaat uitnemend de
kunst een veel omvattend vraagstuk op een leerzame en boeiende wijze voor de
historisch niet-ingewijde toegankelijk te maken.

De motivering van de godsdienstvrijheid bij
Dirk Volkertszoon Coornhert

f 6.75

Het Vaderland

Coornhert's geest heeft zeker in Nederland gezegevierd, al zijn al zijn motieven
geen gemeengoed geworden. De botsing der godsdiensten gaat onverminderd, zij het
op andere wijze, door. Daarom is het goed, dat de gedachten die Coornhert op zo
prachtige en vaak schone wijze heeft geformuleerd grote bekendheid blijven genie-
ten. We kunnen dan ook de verschijning van dit proefschrift in druk zeer toejuichen.

H. Overstreet

Geestelijke Rijpheid

f 7.90

Een lezer

Een pr cht-boek. Uitstekend geschreven. Vlot leesbaar. Goed vertaald. Zou in honderd-
duizenden handen moeten zijn en openbaar besproken moeten worden.
Het bevat een grote rijkdom aan psychologisch inzicht. Het zou een zegen zijn wan-
neer ook alle onontwikkelde mensen dit in zich opnamen.

Harry en Bonaro Overstreet

Geestelijke Veerkracht

f 8.50

Mens en Wereld

Er gaat van dit boek voor mij een zekere beschouwelijke rust uit. Het lijkt mij daar-
om alleen reeds prettig voor een mens in moeilijkheden. Wetenschappelijk goed ver-
antwoord, menselijk, vrij nuchter kan dit wellicht voor velen een hulp en troost zijn.

Leeuwarder Courant

Het gaat over de gezonde persoonlijkheid, die de zelfaanvaarding, de open levenshou-
ding en de levensmoed als samenstellende delen kent. De schrijvers werken daarbij
allerlei psychologische begrippen uit, zonder ze tot wetenschappelijke ballast te maken.
Vrijwel alle mogelijke spanningen van een intensief dagelijks leven komen daarbij ter
sprake.

Dit boek is door zijn stijl en inhoud voor velen geschikt en bestemd. Terecht zijn
de schrijvers overtuigd, dat de geestelijke gezondheid een gescherpte aandacht en een
gerichte inspanning waard is. Daarbij kan hun dit boek helpen.

Verkrijgbaar in de boekhandel

Humanisme en Religie

een serie opstellen van
J. P. van Praag, D. H. Prins,
P. Schut, G. H. Streurman,
H. Redeker en Kwee Swan Liat.

Ingenaaid f 1.90

Bestellingen op post-giro 304960
t.n.v. Humanistisch Verbond,
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht
of bij de plaatselijke gemeen-
schappen

Verschenen

Ontmoeting der Levensovertuigingen

Een serie inleidingen, gehouden
op 'de Zomerschool 1954

Inhoud

Vrijzinnig Christendom
door Dr. H. Faber

Scepticisme
door Dr. A. L. Constandse

Het Katholicisme
door Dr. B. Delfgaauw

Protestantisme
door Prof. Dr. J. H. Bavinck

Humanisme
door Dr. J. P. van Praag

Prijs f 1,90 franco toegezonden

Te bestellen bij:
Centraal Bureau Hum. Verbond
Bleyenburgerstraat 1 - Utrecht
Telefoon 10163 - Giro 304960

Zojuist is verschenen:

Humanistische Gedachten

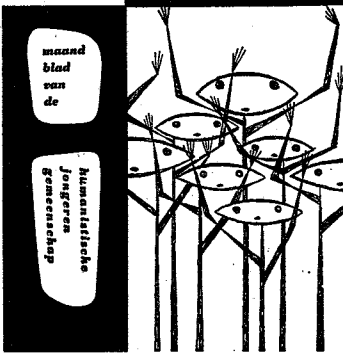
Een bundel van 10 radiolezingen door:

J. C. Brandt Corstius
W. Coenders
J. P. van Praag
D. H. Prins
B. W. Schaper
C. H. Schonk

Prijs f 1,25 franco

Te bestellen bij de gemeenschappen
of bij het Centraal Bureau Humanistisch
Verbond, Bleijenburgstraat 1, Utrecht,
Tel. 10163. Postgiro 304960

LIBERTYN

wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie secr.: n. tuindorplaan 64
overveen

abonnement f 2.— per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penning-
meester h.j.g. te rotterdam

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad
onder redactie van Dr W. J. Jong en
H. Kuysten. Administratie-adres:
Chr. Bennekerslaan 22 D, Rotterdam (O.)
Abonnementsprijs f 3,— per jaar

Testamentaire Beschikking

★

Degenen die het Humanistisch Verbond
willen gedenken bij testamentaire
beschikking, verzoeken wij daartoe
de volgende vorm te kiezen:

'Ik vermaak aan het Humanistisch Ver-
bond te Utrecht de som van .....
uit te keren binnen ..... maanden na
mijn overlijden, vrij van alle kosten en
rechten'.

Als U HERFSTVACANTIE hebt,

waarom zoudt U die dan niet in „**DE ARK**”
doorbrengen?

Geén programma, géén leiding,
wél warmte, gezelligheid en .... bossen in herfsttooi

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op
toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie minimaal f 3.— p.j.

De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

Alle gewenste inlichtingen:

Hoofdkantoor Riouwstr. 186, Tel. 554797, 's-Gravenhage

HUMANISME

EN SOCIALE GERECHTIGHEID

rapport van een commissie bestaande uit:

Mr. J. A. Ankum — Dr. E. Nordlohne
Dr. J. P. van Praag — Ir. P. Schut
Mr. A. Stempels — J. M. den Uyl
Mr. H. B. J. Waslander

Prijs: f 1,25 franco toegezonden

te bestellen bij: Centraal Bureau
Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1,
Utrecht — Tel. 10163 — Giro 304960

Te Dordrecht (bij heer alleen) voor dame
aangeboden

KOSTEN INWONING

tegen nader overeen te komen voorwaarden.
Brieven onder Nr. Oct. 2, bureau v. d. blad.

Gevraagd te Rotterdam

HUISHOUDSTER

bij bejaard echtpaar waarvan de vrouw lief-
devolle verpleging behoeft; hulp voor werk
aanwezig.

Gunstige voorwaarden.

Brieven onder No. Oct. 1 bureau v. d. blad.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door
het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen
door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het
beginsel „Opvoeding zonder
geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W

N.V. Levensverzekering-Maatschappij

AURORA (opgericht 1887)

Amsterdam — Herengracht 62 — Telefoon 47006-42878

Kapitaal-, Lijfrente-, Volksverzekeringen

en ... het veel gevraagde

Aurora Spaarcertificaat

(3% rente en een gegarandeerd spaarkapitaal ook na overlijden)

Vraagt vrijblijvend nadere inlichtingen